

Україна:

події,
факти,
коментарі

2010 № 15

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

Для керівників та працівників інформаційних структур на місцях

Засновник

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Головний редактор

О. Онищенко, академік НАН України

Редакційна колегія

В. Горвий, заступник головного редактора

Л. Чуприна, заввідділу оперативної інформації

Т. Гранчак, заввідділу політологічного аналізу

Н. Вітушко, заввідділу електронних технологій обробки інформації

Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів

Комп'ютерний дизайн Г. Булахова

Видається з 01.01.1998 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Виходить двічі на місяць

Матеріали друкуються українською та російською мовами

Редакція залишає за собою право редагувати та скорочувати тексти

Передрук – тільки з дозволу редакції

Адреса редакції:

НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна

Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03

E-mail: siaz@pochta.ru

www.nbu.gov.ua/siaz.html

ЗМІСТ

Коротко про головне

Під головуванням Президента відбулася селекторна нарада з керівниками регіонів щодо протидії загрози пожеж **3**

Глава держави провів зустріч з Головою Верховного Суду України. **5**

Аналітика

Ю. Половинчак
Реформи: болючі, але необхідні. **7**

Ю. Якименко
Местные выборы по новым правилам. **15**

Ю. Яснова
Кредит МВФ: гроші в обмін на реформи. **25**

С. Кулицький
Аналіз проблем реформування української економіки в контексті «Програми економічних реформ на 2010–2014 рр.» **29**

С. Горова
Огнеборцы Украины держат фронт **43**

Коментарі спеціалістів на звернення громадян **48**

Проблеми інформатизації

Матеріали до Міжнародної конференції «Еволюція структури і функцій бібліотекознавства під впливом сучасних інформаційних технологій» (Київ, 5–6 жовтня 2010 р.)

А. Потіха
Партійні ЗМІ як канал соціальної комунікації. **56**

До уваги держслужбовця

В. Шкаріна
Бібліографічні посібники з економіки. **68**

Під головуванням Президента відбулася селекторна нарада з керівниками регіонів щодо протидії загрозі пожеж

Під головуванням Президента України В. Януковича відбулася селекторна нарада з керівниками регіонів України щодо протидії загрозі пожеж, пов'язаних з нинішніми складними погодними умовами.

Відкриваючи нараду, глава держави наголосив, що хоче почути від керівників областей про підсумки роботи, проведеної ними на місцях від часу тематичного засідання РНБО 5 серпня. Президент нагадав, що за цей час в Україні було зафіксовано близько 3 тис. пожеж, із них – 2200 у лісах. Найскладніша ситуація в південно-східних регіонах України – у Криму, Луганській, Донецькій, Запорізькій, Харківській та Дніпропетровській областях.

В. Янукович підкреслив, що сьогодні вся місцева та центральна влада в жодному разі не повинні розслаблятися. Натомість у час, що лишився до зміни погоди, вони мають діяти так само ефективно та приймати швидкі і правильні рішення. «Це така перевірка на “боездатність” для кожного», – наголосив Президент. Звертаючись до керівників областей, В. Янукович ще раз підкреслив: місцева влада «несе персональну відповідальність» на своїй території.

Глава держави особливо відзначив, що з боку правоохоронців не завжди спостерігалася своєчасна реакція на надзвичайні ситуації. «Я не випадково вас зібрав: хочу ще раз застерегти – у жодному разі не розслаблятися. Потрібно сьогодні той час, що лишився – тиждень, два чи три – стільки, скільки буде потрібно, втримати на вищому рівні дисципліну і зберегти державне народне добро», – наголосив Президент.

Звертаючись до селянства, Президент звернув окрему увагу на недопущення сьогодні пожеж через спалення стерні та сухоостою.

В. Янукович підкреслив, що побудована на сьогодні в регіонах система протидії виникненню пожеж має продовжувати ефективно працювати в цілодобовому режимі.

У своїй доповіді т. в. о. міністра – перший заступник міністра України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи М. Болотських наголосив, що на виконання доручення Президента МНС вживає заходів щодо подальшої протидії виникненню пожеж у природних екосистемах. За його словами, спільними зусиллями міністерств та

відомств сьогодні вдалося підвищити ефективність заходів із запобігання та реагування на пожежі.

«Ситуація контрольована», – сказав він, додавши, що протягом останніх двох тижнів недопущено виникнення великих пожеж у природних екосистемах – вони ліквідуються на початковому етапі, вдається уникати травмування та загибелі людей. «Сили МНС продовжують діяти в режимі підвищеної готовності», – підкреслив М. Болотських. Він також повідомив, що під час перевірки місць виготовлення, зберігання та реалізації піротехнічних засобів виявлено понад 3 тис. порушень пожежної безпеки.

За словами міністра, через ЗМІ проводиться роз'яснювальна робота про тимчасове обмеження відвідання лісових масивів. «Сили МНС на виконання Вашого доручення постійно готові до дій за призначенням», – сказав М. Болотських. Він також доповів, що на виконання доручення глави держави продовжується надання допомоги в гасінні лісових пожеж у Росії.

Під час селекторної наради губернатори усіх областей доповіли про ситуацію на місцях. Зокрема, голова Ради міністрів Криму В. Джарти наголосив, що сьогодні охорона кримських лісів проводиться в посиленому режимі. Також у степових регіонах сформовано 28 мобільних оперативних груп для недопущення спалення стерні та сухоостою. В. Джарти також поінформував про рішення Ради міністрів АРК прийняти на санаторно-курортне лікування за рахунок бюджету Криму дітей з постраждалих від пожеж регіонів Росії. За його словами, 24 та 26 серпня до АРК приїде близько 300 дітей із Москви та Московської області.

Голова Донецької ОДА А. Близнюк доповів, що на виконання доручення Президента в регіоні вжито додаткових заходів з метою запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, у повній бойовій готовності перебувають всі пожежні підрозділи. Щодоби для організації чергування залучається 350 одиниць пожежної та спеціальної техніки. Окрім того, проводиться активна профілактична робота з протидії загрози пожеж через ЗМІ. Весь комплекс заходів, визначений відповідним указом Президента, виконується, підкреслив голова Донецької ОДА.

У свою чергу голова Львівської обласної державної адміністрації В. Горбаль доповів, що на виконання доручення Президента в регіоні створені обласні, районні та галузеві штаби з протидії надзвичайним ситуаціям. «Станом на 16 серпня в області не зафіксовано лісових та торф'яних пожеж, випадків підпалювання чи спалювання стерні», – сказав він, додавши, що до адміністративної відповідальності за порушення вимог пожежної безпеки притягнуто 74 особи.

«Ситуація в області контрольована», – зазначив В. Горбаль, додавши, що Львівщина також запросила у свої табори дітей з постраждалих від пожеж регіонів Росії.

Закриваючи селекторну нараду з керівниками регіонів України, глава держави висловив переконання, що нинішня ситуація із загрозою виникнення пожеж та грікий досвід наших сусідів у цьому питанні є якраз яскравим доказом, що нам треба серйозно готуватися до подібних ситуацій у майбутньому, насамперед уживати запобіжних заходів. «Дрібниць тут немає. За цими дрібницями стоїть життя людей, майно наших громадян і держави. Тому нехтувати цими питаннями ми ніколи не будемо», – сказав В. Янукович.

На переконання Президента, владі треба приділяти набагато більше уваги питанню ліквідації надзвичайних ситуацій, «а краще їх взагалі уникати». У цьому контексті глава держави доручив розглянути на засіданні уряду після завершення нинішнього складного пожежонебезпечного періоду підсумки проведеної роботи, а також вивчити досвід наших сусідів. «У цьому році треба передбачити на наступні роки все необхідне для придбання потрібних приладів та обладнання, техніки для подолання наслідків стихійного лиха, у тому числі пожеж. Коли приходить біда, ми повинні знайти у собі сили та можливості прийти на допомогу людям», – наголосив В. Янукович.

Звертаючись до віце-прем'єр-міністра А. Клюєва як відповідального в уряді за напрям щодо протидії загрозі пожеж, Президент зазначив, що повинні бути підготовлені та розглянуті на засіданні Кабміну відповідні пропозиції. «Якщо моя допомога буде потрібна, я готовий допомогти, і на наступний рік нам треба дуже серйозно готуватися», – сказав глава держави (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua>). – 2010. – 16.08).

Глава держави провів зустріч з Головою Верховного Суду України

Президент України В. Янукович провів зустріч з Головою Верховного Суду України В. Онопенком. Головною темою стало обговорення подальших кроків реалізації судової реформи в Україні та механізмів упровадження нещодавно прийнятого закону про судоустрій та статус суддів.

Глава держави відзначив, що ухвалення Верховною Радою закону про судоустрій і статус суддів – перший вагомий крок у реформуванні судової системи Української держави, що потребує продовження. «Судді вважають, що судову реформу треба продовжувати, що це тільки перший крок. У цілому треба проводити реформу всієї юстиції», – наголосив, зокрема, В. Янукович, висловивши переконання, що нині в Україні для цього є всі можливості.

Голова Верховного Суду зауважив, що «діалог, який постійно відбувається між головою ВСУ і Президентом, – це вже позитивний результат». «Я вва-

жаю, це тільки початок. Я поділяю Вашу думку, що судову реформу можна робити лише тоді, коли є політична стабільність, коли різні політичні сили гуртуються навколо Президента. Я вважаю, що саме за таких умов можна проводити судову реформу, яка чекала 20 років», – підкреслив Голова ВСУ.

В. Онопенко відзначив позитивні моменти нового закону. Насамперед урегулювання питань суддівського самоврядування, питання роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів за єдиними критеріями підбору кадрів і відповідальності суддів, спеціалізацію судів тощо.

Під час бесіди В. Янукович відзначив необхідність якісної організації та підготовки з'їзду суддів, «щоб відбулася змістовна розмова, були ухвалені усі необхідні рішення, які треба зробити згідно з судовою реформою – обрали Раду суддів, запропонували достойну кандидатуру на посаду голови кваліфікаційної комісії, голову спеціалізованого Цивільно-кримінального суду. Це дуже важливо», – підкреслив Президент.

Окремо глава держави акцентував увагу на необхідності посилення боротьби з корупцією у судовій системі України. «Щоб усі нові органи, згідно з судовою реформою, запрацювали на повну потужність. Щоб вони підняли рівень фаховості і рівень відповідальності судів і суддів. Щоб судова гілка влади була зразком у країні в цих напрямках, – наголосив Президент. – Необхідно, щоб люди відчули, що судова система почала працювати набагато ефективніше і стала ближчою до них».

Глава держави також звернув увагу В. Онопенка на питання порушення прав людей, які перебувають у тимчасових слідчих ізоляторах. «Ми повинні за найкоротші терміни зробити все, щоб людина не знаходилася без рішення суду за ґратами тривалий час. Треба виправити випадки, коли людина утримується безпідставно, не дочекавшись рішення суду. Адже це порушення прав людини. Я вимагатиму наведення порядку у цих питаннях», – підкреслив Президент.

Зі свого боку, Голова ВСУ зазначив, що судді підтримують ініціативи Президента стосовно реформи кримінальної юстиції та вноситимуть з цього питання свої пропозиції. «Нам треба напрацювати – де роль прокуратури, правоохоронних органів. Потрібно реформувати ті інститути, які теж десятки років не реформуються. Суд сам ефективно не спрацює, якщо погано працюють правоохоронні органи. Тому тут ми Ваші зусилля підтримуємо однозначно. Я думаю, це лише початок нашої ефективної співпраці», – резюмував він.

«Судову реформу можна було робити лише тоді, коли ми маємо консолідовану владу. На сьогодні політики консолідувалися навколо глави держави, у парламенті є більшість, уряд працює ефективно. Таким чином ми можемо реалізувати наші напрацювання», – сказав В. Онопенко, коментуючи підсумки зустрічі з главою держави.

Він також зазначив, що підготовлені фахівцями ВСУ напрацювання вже певною мірою знайшли відображення в законі про судоустрій та статус суддів.

«Ті позитивні речі, які там є, знаходять підтримку суддівського корпусу, мою та моїх колег з Верховного Суду. Проблеми, що залишилися, виправлятимемо разом», – переконаний В. Онопенко.

Керівник ВСУ, крім того, подякував Президентові за його нещодавній лист до Голови Верховної Ради щодо необхідності якнайшвидшого обрання суддів на посади. «Думаю, цей процес буде прискорено», – сказав В. Онопенко.

За його словами, під час зустрічі йшлося також про деякі питання, пов'язані з майбутніми конференціями суддів, де будуть обиратися їхні органи самоврядування. «Не було жодної вказівки на кшталт «оберіть таку конкретну кандидатуру на посаду». Президент сказав: давайте будемо обирати людей чесних, порядних, відповідальних – фахівців – тих, хто користується великою повагою і серед суддів, і серед громадян. Я думаю, що судді сприймають таку пропозицію глави держави абсолютно правильно, і ми будемо це підтримувати», – сказав Голова ВСУ.

В. Онопенко висловив сподівання, що делегати з'їзду суддів України, який має відбутися восени, підтримають ініціативу Президента щодо реформування судової гілки влади (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua>). – 2010. – 13.08).

Аналітика

Ю. Половинчак, канд. іст. наук,
старш. наук. співроб.

Реформи: болючі, але необхідні

Пенсійна реформа

Реформування пенсійної системи належить до найбільш болючих проблем сучасної України, що потребує нагального вирішення. Державі стає дедалі складніше виконувати зобов'язання перед особами поважного віку. Сучасна Україна невпинно старіє: у країні проживають 13,7 млн пенсіонерів, добробут яких повинні забезпечувати лише 15,2 млн платників пенсійних внесків.

За висновком фахівців, внаслідок виборчих перегонів підвищення пенсій в Україні набуло хаотичного, необґрунтованого і важко передбачуваного характеру. Пенсійні видатки зростають випереджаючими темпами всупереч економічній спроможності їх забезпечити.

При тому що пенсії для абсолютної більшості людей залишаються мізерними (середня пенсія в Україні майже в 14 разів менша за середню пенсію у Фінляндії, у 10,4 раза – в Ізраїлі, у 9 разів – у США, у 8,6 – у Німеччині; у Польщі – у 4 рази, в Угорщині – утричі, у Росії – більш ніж удвічі), видатки

на їх виплату величезні. В Україні один з найвищих у Європі обсягів пенсійних видатків за співвідношенням з ВВП: понад 18 % у 2009 р. (у Польщі цей показник становив 13,9 %, у Німеччині – 11,4 %, Швеції – 10,6 %, Чехії – 8,5 %, у Великій Британії – 6,6 %); на 2010 р. пенсійні видатки прогноуються на рівні 17 % від ВВП.

Ставка внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (нарахування на зарплату) в Україні порівнювана з найвищими у світі (33,2 % – для роботодавця і 2 % – для працівника), плюс збори на операції купівлі-продажу валюти, ювелірних виробів, нерухомості, авто, користування послугами стільникового зв'язку, що сукупно збільшує пенсійний податок і створює непомірний тиск на економіку, – про це активно говорять українські підприємці і це підтверджують усі міжнародні рейтинги.

Проте попри те, що пенсійний податок в Україні є одним з найбільших у світі, Пенсійному фонду бракує власних грошей для виконання зобов'язань, дефіцити ПФ вже не перший рік компенсуються трансфертами з Державного бюджету – плановими, а в останні роки ще й на латання касових розривів. Ця тенденція з роками помітно зростає: якщо 2004 р. з власних доходів ПФ покривав 82,9 % своїх видатків, то 2009 р. – лише 62,3 %. Цьогорічний дефіцит Пенсійного фонду становить 29,6 млрд грн, при цьому, відповідно до закону про Держбюджет-2010, ПФ у будь-який час має право взяти у Держказначействі безвідсоткову позику терміном до року на ліквідацію касових розривів.

Тож державна пенсійна система України є і обтяжливою для суспільства, і неспроможною забезпечити достойну старість мільйонам людей похилого віку. Слід визнати, що кроки з її реформування робилися і раніше. З 2004 р. в країні діє трирівнева система пенсійного забезпечення, формально складаючись із солідарної системи загальнообов'язкового пенсійного страхування (перший рівень), накопичувальної системи загальнообов'язкового пенсійного страхування (другий рівень, відповідно до президентської Програми економічних реформ, введення цієї системи заплановано на кінець 2012 р.) і добровільного, недержавного пенсійного забезпечення (третій рівень, представлена ринком послуг НПФ, що почали діяти у 2005 р.).

На початок 2010 р. в Україні було зареєстровано 108 НПФ, не лише відкритих, учасником чи вкладником яких може стати будь-яка юридична чи фізична особа, а і корпоративних, створених юридичними особами для забезпечення додатковою пенсією своїх працівників, та професійних, створених профспілками чи їхніми об'єднаннями для своїх членів. Хоча активи НПФ, як і кількість їх учасників, щороку зростають, сягнувши понад 900 млн грн та близько 500 тис. осіб, демонструють хороші результати як за динамікою, так і за дохідністю активів, що в минулому році удвічі перевищувала інфляцію, проте обсяг пенсійних виплат, які здійснюють сьогодні НПФ, є все ще неістотним, абсолютна більшість літніх українців покладаються на державу.

При цьому за відсутності кардинальних змін нинішня складна ситуація з пенсійним забезпеченням українців лише погіршуватиметься і може призвести до колапсу усєї системи. Як складність цього «вузла», так і необхідність його розплутувати – продумано і обережно – а не рубати «з плеча», примушували владу зволікати з давно назрілим реформуванням. Проте, схоже, часу «на розкачку» вже не залишається: як внутрішні проблеми, так і зовнішні стимули підштовхують сьогодні до рішучих дій. Зовнішнім стимулом, як і щодо низки інших реформ, стали вимоги Міжнародного валютного фонду, який однією з умов видачі Україні 15-мільярдного кредиту називає внесення змін до пенсійного законодавства для вирішення фінансових проблем Пенсійного фонду.

У контексті взятих перед міжнародним кредитором зобов'язань уряд готує план пенсійної реформи, який, зокрема, передбачає підвищення пенсійного віку. Як заявив віце-прем'єр-міністр України С. Тігілко, «підвищення пенсійного віку буде, але поки що ми не сказали коли». За словами віце-прем'єра, до кінця вересня – термін, визначений за домовленістю з Міжнародним валютним фондом – у нас точно буде абсолютно чіткий план, який буде прописаний за часом.

У меморандумі української влади з МВФ, оприлюдненому нещодавно ЗМІ, йдеться, зокрема, і про намір до кінця 2010 р. підвищити пенсійний стаж і почати підвищення пенсійного віку для жінок. Згідно з документом, планується до кінця вересня 2010 р. внести законопроект з метою надання йому чинності до кінця року, в якому передбачити поступове збільшення пенсійного віку для жінок до рівня чоловіків – з 55 до 60 років, додаючи шість місяців щорічно з 2010 р.

Крім того, законопроект буде передбачати збільшення мінімального терміну страхування з 5 до 15 років, збільшення на 10 років кваліфікаційного періоду для отримання повної пенсії, що має стимулювати працюючих довше зберігати працездатність. Це має поліпшити збалансованість Пенсійного фонду на 2 млрд грн в 2011 р.

Також українська влада планує до кінця грудня 2010 р. змінити базу нарахування пенсій, передбачивши їх додаткове збільшення на 1 % за кожен рік, відпрацьований понад певного терміну: 20 років – для жінок і 25 років – для чоловіків, йдеться в меморандумі. Передбачається, що це дасть змогу скоротити видатки Пенсійного фонду на 6,2 млрд грн у 2011 р.

Поки що зорієнтуватися в тому, як влада збирається реформувати пенсійну систему, можна за президентською Програмою економічних реформ на 2010–2014 рр. У ній здійснення пенсійної реформи задекларовано в три етапи.

На I етапі, до кінця 2010 р., передбачено:

- запровадження фіксованого розміру пенсійного внеску для суб'єктів підприємницької діяльності, які працюють за спрощеною системою оподаткування;
- обмеження максимальних пенсій.

На II етапі, до кінця 2012 р., заплановано:

– стимулювання пізнішого виходу на пенсію шляхом підвищення нормативної тривалості стажу з 20/25 років до 30/35 років з одночасним збільшенням коефіцієнта обліку наднормативного стажу або відстрочення виходу на пенсію та збільшення мінімальної тривалості страхового стажу для отримання пенсії за віком (з 5 до 15 років);

– скасування необґрунтованих пільг щодо дострокового виходу на пенсію та зі сплати внесків;

– поступове вирівнювання пенсійного віку жінок і чоловіків;

– запровадження єдиного соціального внеску та поступовий перерозподіл ставки внеску на пенсійне страхування від роботодавця до працівника (відповідний законопроект прийнято в першому читанні);

– запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

На III етапі, до кінця 2014 р., повинна бути здійснена:

– диверсифікація схем приватного пенсійного страхування, запровадження програм спільного інвестування тощо.

Наразі з подачі політиків найбільш обговорюваною і в експертному середовищі, і в суспільстві є одна з важливих складових пенсійної реформи, а саме – підвищення пенсійного віку. У європейських країнах вік переходу на пенсійне забезпечення становить 62–65 років. У більшості країн пост-соціалістичного простору пенсійний вік було в середньому підвищено на 1,5–5 років; серед країн СНД лише Білорусь, Російська Федерація, Узбекистан та Україна залишили пенсійний вік незмінним з радянських часів (55 – для жінок та 60 років для чоловіків).

Піти на підвищення пенсійного віку Україні рекомендує не лише МВФ. Нещодавно Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй рекомендувала Україні підвищити пенсійний вік чоловіків та жінок до 65 років. Фахівці аналітично-дорадчого центру Блакитної стрічки ПРООН/ЄС¹ та Інституту демографії і соціальних досліджень НАН України спільно підготували звіт «Демографічні та фінансові передумови пенсійної реформи в Україні: прогноз-2050». Звіт узагальнив експертний аналіз демографічних тенденцій та їх вплив на фінансову стабільність пенсійної системи України; у документі визначено основні проблеми та запропоновано варіанти послаблення дедалі більшого тиску на пенсійну систему. У звіті обґрунтовується необхідність надання пенсійній реформі пріоритетного значення у комплексі урядових реформ.

Соціологи підраховали, що в Україні за існуючої проблеми демографічного старіння населення вже нині на 10 осіб працездатного віку припадає чотири особи пенсійного віку.

¹ Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки – проект, що фінансується Європейським Союзом, співфінансується та виконується Програмою розвитку ООН в Україні.

Проте реально ситуація набагато гірша, ніж показують наведені цифри. Необхідно враховувати поширену в Україні практику неформальної зайнятості, внаслідок чого лише 75 % загальної кількості зайнятого населення сплачують пенсійні внески. Тобто сьогодні пенсіонери становлять 30 % населення країни, а платники збору на загальнообов'язкове пенсійне страхування – 33 %.

З урахуванням цих даних співвідношення істотно змінюється (замість 10/4 – 10/9): на 100 платників пенсійних внесків в Україні припадає в середньому 91 пенсіонер. За прогнозами соціологів, при збереженні існуючих тенденцій, у 2015 р. це співвідношення сягне 100 до 100, а в 2050 р. – 100 до 139 чоловік. Очевидно, що наслідком стане неминуче зменшення коефіцієнта заміщення зарплати пенсією (тобто співвідношення середньої зарплати до середньої пенсії). Нині цей коефіцієнт становить близько 50 %, що забезпечує середню пенсію трохи більше 1 тис. грн на місяць. За умови збереження існуючої системи, у 2050 р. це співвідношення не перевищуватиме 28 %, дефіцит власних надходжень до Пенсійного фонду України становитиме 30 %. За такої ситуації неможливо буде утримати основні показники пенсій на існуючому рівні, що ставить під питання шанси на забезпечену старість тих, хто працює сьогодні. За прогнозами фахівців, через кілька десятиліть ставка пенсійних внесків повинна буде сягати 50 % (проти сьогоднішніх 35 %).

Проте цей варіант, – підвищення розміру пенсійного внеску для працівників та (або) роботодавців, – так само як і збільшення дотацій з бюджету чи запровадження додаткових податків, уже сьогодні визначаються економістами як неприйнятні через їх згубність для економіки країни. І пенсійні внески, і бюджетні дотації вже сьогодні в Україні дуже високі порівняно з іншими країнами світу.

За висновком фахівців аналітичного центру Блакитної стрічки Програми розвитку ООН, на довгий час послабити вплив демографічного тиску на пенсійну систему дасть змогу підвищення пенсійного віку. Його плюсами європейські експерти називають простоту реалізації та мінімальний організаційний супровід, а також оперативність: ефект від нього відчутний одразу після запровадження, і тому цей захід набуває особливого значення в період кризи. Ними розроблено декілька сценаріїв підвищення пенсійного віку. Найбільш ефективним у звіті названо «антикризовий» сценарій – підвищення віку виходу на пенсію до 65 років одночасно для чоловіків і для жінок, щороку на шість місяців. Навантаження на платників внесків знизиться до 2020 р. до 77 % (проти нинішніх 88 %); у 2020–2030 рр. воно зросте до 80 %, а до теперішнього співвідношення система повернеться у 2043 р.

«Найбільш оптимальний та радикальний, на наш погляд, сценарій, який передбачає підвищення віку й для чоловіків, і для жінок до 65 років, поступово – по півроку щорічно. Таким чином скоротиться кількість нових пенсіонерів

майже удвічі в 2011–2021 рр., заявив директор аналітичного центру Блакитної стрічки М. Свенчіцькі. – Також це дасть змогу збалансувати Пенсійний фонд та державний бюджет. На пенсіонерах це позначиться позитивно, оскільки шанс утримати або збільшити розмір їх пенсій значно зростає». Завдяки підвищенню пенсійного віку зменшуватиметься і навантаження на людей працездатного віку, обіцяє експерт. Таким чином, підкреслює він, підвищення віку для обох статей до 65 років, як це зробили і багато інших країн світу, є найбільш раціональним для утримання стабільності системи та запобігання її банкрутству. Тому ООН рекомендує вже в 2011 р. розпочати реформу з підвищення пенсійного віку.

За словами керівника Управління програм допомоги Представництва Європейського Союзу в Україні Л. Гараняні, враховуючи економічну та демографічну ситуацію, а також досвід ЄС, нова пенсійна система в Україні повинна мотивувати громадян працювати довше, забезпечуючи додаткові пенсійні заощадження та краще співвідношення між пенсійними внесками та виплатами.

Проте перспектива «працювати довше» ентузіазму в українців не викликає. Проти підвищення пенсійного віку досить різко виступають політики, і не лише опозиційні – навіть у лавах провладної парламентської коаліції вистачає опонентів цим планам, профспілки, та й в експертному середовищі одностайності щодо пенсійної реформи немає.

Головні аргументи противників підвищення пенсійного віку зрозумілі. По-перше, в Україні чоловіки живуть на 9–14 років менше, ніж європейці, а жінки, відповідно, на 6–8 років; середня тривалість життя українських чоловіків – лише 62,1 років, а це означає, що майже половина з них просто не доживатиме до пропонованого авторами реформи пенсійного віку – 65 років. «Тобто, пенсійні фонди вони наповнити встигнуть, а от скористатися благами пенсійних виплат не зможуть. Такий підхід є абсолютно нелюдямим, аморальним і злочинним», – переконує голова Національного форуму профспілок України М. Якібчук. Тим більше, слід враховувати, що середня тривалість здорового життя в Україні для чоловіків становить лише 55 років.

По-друге, збільшення пенсійного віку до 65 років, попереджають противники реформи, поглибить проблему безробіття. Нинішнє становище на ринку праці навряд чи дасть змогу значній частині людей старшого віку знайти роботу, отже, є ризик зростання рівня безробіття і, відповідно, державних витрат через центри зайнятості. Для того щоб з'ясувати, наскільки це легше для державного бюджету, ніж виплата пенсій за існуючих норм пенсійного віку, необхідні додаткові підрахунки.

Окрім застережень варто брати до уваги і деякі пропозиції щодо напрямів реформування пенсійної системи України, яким у рекомендаціях міжнародних організацій не приділено уваги. Так, в українських профспілках пропонують удосконалити механізм збору та посилити дисципліну сплати внесків до Пенсійного фонду та запровадити управління активами і пасивами Пенсійно-

го фонду на тристоронній основі: держава – роботодавці – профспілки і прийняти стратегічну програму створення нових робочих місць.

Експерти, крім цього, вказують на те, що державі, у першу чергу, слід вивести з тіні, в якій перебуває лівова частка української економіки, величезну кількість підприємств, створивши їм можливості для легальної роботи. У цьому випадку є шанс, що соціальні реформи виявляться менш болючими.

Сьогодні важливо, щоб не лише фахівці, а й усе суспільство усвідомлювало: Україні рано чи пізно доведеться орієнтуватися на формування такої пенсійної системи, що зможе створити умови для забезпечення людей достойним доходом у старості відповідно до особистого внеску кожного, при цьому вона не має бути тягарем для державних фінансів, працюючих громадян і бізнесу та навіть зможе бути джерелом довгострокових фінансових ресурсів країни.

Податкова реформа

Пристрасті навколо нового Податкового кодексу, прийняття якого було перенесено на осінь, на деякий час заспокоїлися. Президент України В. Янукович пообіцяв, що проект Податкового кодексу буде доопрацьований. «Величезна робота була зроблена, але є недоліки, які потрібно виправити. І я думаю, це буде зроблено», – сказав Президент.

Уже на початку серпня в «Урядовому кур'єрі» було опубліковано відкоректований проект Податкового кодексу України.

Проектом передбачається підвищення максимальної ставки податку для підприємців-фізичних осіб на спрощеній системі оподаткування з 200 грн до 600 грн. Згідно з урядовим документом, місцеві органи влади зможуть встановлювати ставку податку у 200–600 грн для ПП, які ведуть діяльність у сфері інформатизації, надають послуги доступу в Інтернеті, ведуть діяльність у сфері права або у сфері бухгалтерського обліку та аудиту. Також максимальну ставку податку можуть отримати підприємці, які займаються рекламною діяльністю, технічними випробуваннями, підбором персоналу або ведуть бізнес у сфері геології та геодезії. Для інших видів діяльності Кабмін пропонує зберегти існуючі ставки податку у 20–200 грн. Проте для таких видів ПП зменшується максимально допустимий річний оборот: з 500 000 до 300 000 грн.

При цьому уряд пропонує значно скоротити список видів діяльності, які потрапляють під спрощену систему оподаткування: діяльність у сфері розваг, обмін іноземної валюти, виробництво й оптова торгівля підакцизними товарами, фінансове посередництво, роздрібна торгівля підакцизними товарами (крім пива) та ін.

У проекті експерти не знайшли декларовані раніше податки «для багатих» – на нерухомість та на предмети розкоші. Немає у документі й раніше озвученої ініціативи щодо запровадження прогресивної шкали податку на доходи фізичних осіб: зберігається єдина ставка податку на рівні 15 %. Зате у ньому

є зниження ставки податку на додану вартість (ПДВ) з 20 % до 17 % з 1 січня 2014 р. (з 1 січня 2012 р. – 19 %, з 1 січня 2013 р. – 18 %), а також зниження ставки податку на прибуток підприємств з 25 % до 20 % з 1 січня 2014 р. (з 1 січня 2012 р. – 24 %, з 1 січня 2013 р. – 22 %).

Підприємці мають місяць на внесення зауважень до документа.

В. Степанюк, наук. співроб. Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України:

– Я повністю згоден з Президентом країни у тому, що виразна податкова політика – це питання «першої необхідності» для того, щоб підняти економіку. Але також можна погодитися з тим, що запропонований і вже доопрацьований проект Податкового кодексу не зовсім відповідає тим потребам країни, які стоять сьогодні на порядку денному.

Щодо підвищення єдиного податку з 200 грн до 600 грн можу сказати, що, згідно з новим документом, його підвищили далеко не всім, а тільки тим, хто справді може мати дуже високі доходи. Решті, наскільки я читав цей проект, його навіть знизили. Тому я б не переживав сильно за «єдиноподатників»: 600 грн – це не так багато, враховуючи, що ставка у дві сотні зберігалася ще з 2000 р., хоча інфляція з того часу вже досягла більше 100 %.

У кодексі є інші недоліки. Наприклад, збережена стара податкова база, хоча очевидно, що для України такий податок, як ПДВ – це податок, який просто вбиває Україну. Цей податок потрібно обов'язково скасувати, замінювати його чимось іншим, наприклад податком на капітал, на майно підприємства тощо.

Такі податки існують, наприклад, у Великобританії, у Росії – податок на основні фонди підприємств. Ранжируючи ставку цього податку, можна було б узагалі відмовитися від ПДВ, що, до речі, обіцяють політики від виборів до виборів. Але ПДВ чомусь залишається, хоча особливих доходів для бюджету він не приносить.

Таким чином, якщо говорити в цілому, новий Податковий кодекс просто впорядкував податкову базу, яка є на сьогодні і яка не відповідає потребам розвитку економіки.

В. Небоженко, політолог, президент соціологічної служби «Український барометр»:

– Обговорення податкового кодексу для будь-якої країни дуже болісне, оскільки є зіткнення інтересів різних груп – регіональних або центральних, які продають товари чи спекулюють ними.

Насправді, справа не в самому текстовому наповненні податкового кодексу, не в тому, гарне воно чи погане, а в тому, що ухвалення цього документа виявилось в нас приводом для формування репресивної податкової машини, яка працюватиме незалежно від того, які статті пройдуть.

Під виглядом ухвалення нового податкового кодексу формується дуже могутня репресивна податкова машина, яка вирішуватиме будь-які завдання – від припинення політичних супротивників до підготовки до рейдерства й змін форм власності. І лише в останню чергу вона займатиметься збором податків. Таким чином, ця податкова машина дуже скоро стане на один щабель з СБУ, і не виключено навіть, що зможе бути вище за міліцію. І це дуже погано.

І справа тут не в тих нормах, які сьогодні вкладаються в кодекс, а в тому, що закладений ясний принцип збільшення планування й регуляції всіх видів економічної діяльності.

Це, у свою чергу, потребуватиме збільшення чиновників-податківців, зростання хабарів та корупції та найголовніше, повторюся, – формування незалежної від держави, а тим більше від громадянського суспільства податкової системи, яка стане якоюсь «державою в державі».

Сьогодні це зумовлюється бажаннями якось зібрати гроші до бідного українського бюджету, але завтра ця нова система буде сама собі ставити завдання, причому незалежно від авторів Податкового кодексу і постанов Кабміну.

Найстрашніше, що сьогодні паралельно з податковою вертикаллю формується класовий принциповий підхід, згідно з яким не можна чіпати самих податківців, прокурорів, суддів та інших обраних певного списку.

Зате щосили знищуватиметься будь-який бізнес з «чорного списку», складеного міністерствами і відомствами. Іншими словами, «хороші» і «погані» платники податків визначатимуться й оголошуватимуться винятково вибірково. І абсолютно зрозуміло, хто першим потрапить у групу «щасливчиків» – це наші олігархи.

Увесь час стояло питання: з кого можна й потрібно здерти більше грошей – з народу, з середнього класу чи з олігархів? Якщо країна хоче рухатися вперед, тоді вона знімає гроші з усіх трьох груп, але це не в нашому випадку. Уже через рік податківці перетворяться на дуже сильну групу, яку люто ненавидітиме більшість населення. Таким чином, через три роки вони таки доб'ються свого – приб'ють в Україні весь бізнес.

Ю. Якименко, мол. наук. співроб.

Местные выборы по новым правилам

Решение Верховной Рады о проведении 31 октября 2010 г. местных выборов и принятие Закона «О выборах депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских председателей», разработанного представителями Партии регионов, стало для украинского политика одним из наиболее резонансных событий за последнее время.

В соответствии с новым Законом, местные выборы в Украине будут проводиться по мажоритарно-пропорциональной системе без участия блоков политических партий.

Законопроект, внесенный на рассмотрение ВР председателем фракции Партии регионов А. Ефремовым и принятый 1 июля в первом чтении, вызвал целую волну критики, в первую очередь со стороны оппозиции, однако уже 10 июля, после внесения в него ряда поправок, документ был принят парламентом в качестве закона.

Это решение поддержали 259 депутатов из 285 зарегистрировавшихся в зале. За принятие законопроекта проголосовал 171 депутат от Партии регионов, 24 – от БЮТ, 15 – от НУ – НС, 27 – от КПУ, 19 – от Блока В. Литвина и трое внефракционных.

В соответствии с принятым документом выборы депутатов Верховной Рады Крыма, областных, районных, городских, районных в городах советов проводятся по смешанной мажоритарно-пропорциональной системе (50 % – по спискам политических партий, а 50 % – по мажоритарной системе относительного большинства).

Выборы сельских, поселковых, городских председателей будут проводиться только по мажоритарной системе относительного большинства (избранным считается кандидат, получивший более 50 % голосов избирателей, принявших участие в выборах). При этом на выборах сельского и поселкового председателя разрешается самовыдвижение.

Согласно принятому Закону, выдвигать кандидатов в депутаты могут только политические партии, местные организации соответствующего уровня которых зарегистрированы не позже чем за 365 дней до дня выборов.

Территориальные избирательные комиссии будут формироваться по представлениям местных организаций, представленных в текущем созыве ВР политических партий. Состав участковых избиркомов будет формироваться по представлениям местных организаций партий, которые выдвинули кандидатов в депутаты по мажоритарной системе, а также по представлениям кандидатов, выдвинутых от мажоритарных округов.

Отметим, что во время рассмотрения законопроекта парламент изъял из него требования по внесению кандидатами в депутаты и сельские, поселковые, городские председатели денежного залога при баллотировании.

Из второй редакции текста закона также изъяты положения, предлагающие одновременно с местными выборами проводить выборы народных депутатов и Президента. В то же время Закон сохраняет закрепленные в действующем законе гарантии деятельности местных организаций политических партий – субъектов избирательного процесса, кандидатов в депутаты, кандидатов на должность сельского, поселкового, городского председателя. В частности, местная организация партии, которая выдвинула список кандидатов в депутаты на соответствующих местных выборах, имеет представителя, уполномочен-

ных лиц и официальных наблюдателей, а кандидат в депутаты в одномандатном мажоритарном избирательном округе, кандидат на должность сельского, поселкового, городского председателя имеет доверенных лиц и официальных наблюдателей.

При рассмотрении документа во втором чтении депутаты не поддержали поправку, которой предлагалось разрешить самовыдвижение на должность мэра. В силе осталась редакция первого чтения, согласно которой кандидата на должность мэра может выдвигать только политическая партия.

Также парламент не поддержал поправку, которая предусматривала, что в выборах могут принимать участие не только те местные организации политических партий, которые зарегистрированы за год до выборов, а и другие местные организации, зарегистрированные в установленном законом порядке.

Противниками новых правил проведения местных выборов этот пункт воспринимается наиболее критично, поскольку он накладывает ограничение на доступ к участию в выборах новообразованных политических сил. Эксперты подчеркивают, что принятый законопроект дает солидное преимущество «регионалам», коммунистам и Блоку В. Литвина, а также партиям, входящим в Блок Юлии Тимошенко и «Нашу Україну». Комментируя голосование по поправке относительно сроков регистрации местных партийных организаций, лидер группы «За Украину!» В. Кириленко отметил, что таким образом КПУ, Партия регионов и Блок В. Литвина «в сговоре» отсекают от участия в выборах партии-конкуренты.

Положение Закона о запрете блокам участвовать в выборах также вызывает дискуссии, поскольку такой вариант устраивает далеко не все политические силы.

Представитель ПР М. Чечетов заявляет по этому поводу: «Партия регионов всегда шла и будет идти на выборы как партия. Мы категорически против блоков. Поскольку блок – это самый большой обман. Я приведу пример: была «Наша Україна – Народна самооборона». Девять политических партий на парламентских выборах. Ни одна из них по рейтингу не попадала в парламент... Они гнилыми нитками сшили политическое одеяло – НУ – НС – и В. Ющенко паровозиком на своем рейтинге их втянул в парламент».

Депутат-«регионал» В. Олійник уверен, что Закон «О местных выборах» соответствует европейским стандартам демократии. «Мы выбрали европейский путь политического местного самоуправления», – считает он. С его точки зрения, предложенная Партией регионов модель более ответственна перед обществом. «Если бы городской голова был выдвинут политической силой и за счет своей бесхозяйственности снижал бы свой рейтинг и рейтинг политической силы, то на предстоящих выборах эта политическая сила не должна иметь перспектив», – говорит депутат. Он считает, что местные выборы по новому закону – это проще и лучше для избирателя. «Можно сами выборы так организовать и дать право участия всем, что будет на одно место 200 кандидатов и более. И можно довести ситуацию до абсурда – когда выбора нет. По-

этому выборы – это, наверное, и философская категория, когда нужно, чтобы и количество, и качество имели еще одну меру – чтобы была система выбора», – заявляет В. Олийнык.

Проект закона еще до принятия парламентом был подвергнут разносторонней критике. Как заявила представитель Венецианской комиссии М. Ставнийчук, разработанный Партией регионов документ нуждается в доработке, поскольку в нынешней редакции он не предусматривает проведения свободного голосования. По мнению эксперта, смешанная избирательная система, предложенная в законопроекте, дает зеленый свет применению административного ресурса на местных выборах. М. Ставнийчук подчеркнула, что в нынешнем виде законопроект не предусматривает основ для проведения свободных выборов, противоречит целому ряду положений Конституции страны. «Данный законопроект является шагом назад в развитии избирательного законодательства Украины, консервирует недостатки политической системы, становится препятствием для развития новых партийных структур», – отметила она.

После принятия закона крупнейшие оппозиционные партии призвали к его отмене.

В заявлении партии «Наша Україна» говорится, что закон о местных выборах, принятый парламентом, «неправомерно сужает ключевое политическое право граждан Украины избирать и быть избранными в органы власти и превращает его в фикцию».

По мнению членов партии, наиболее одиозными являются запрещение самовыдвижения кандидатов на должность местных голов и норма о регистрации политической силы на местном уровне не менее чем за один год до дня выборов. «Создается впечатление, что правящая коалиция панически боится каких-либо конкурентов на выборах и пытается их устранить еще до начала избирательной кампании. Такая недальновидная позиция – еще одно из проявлений страха нынешней власти перед собственным народом», – заявляют представители партии.

Также «Наша Україна» подчеркнула, что введение упомянутых норм существенно ограничивает права тех граждан, которые не хотят быть членами партий, но претендуют на должности в местных органах власти: «Такая норма прямо противоречит ст. 36 и 38 Конституции Украины, которые гарантируют каждому гражданину свободу объединения в политические партии и право быть избранным. Это противоречит общепринятым демократическим нормам и международным соглашениям, которые подписывала Украина, в частности копенгагенским документам ОБСЕ».

По мнению представителей «Нашої України», новый закон открывает почти легальные возможности для низовых организаций партий для торговли местами в списках, применения админресурса, подкупа избирателей и фальсификации результатов голосования.

«Этот документ с полной уверенностью можно назвать законом о выборах представителей Партии регионов, поскольку основной целью новых правил игры на местных выборах являются консервирование нынешнего авторитарного режима и узурпация власти на местах представителями нескольких политических сил, которые представляют властную коалицию», – считают «нашоукраїнці».

Неконституционным новый закон считают в БЮТ. «Фракция Блока Юлии Тимошенко сделает представление в Конституционный Суд о неконституционности Закона “О выборах депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских председателей”», – говорится в сообщении пресс-службы БЮТ.

Представители блока выступают против введения мажоритарно-пропорциональной системы, лишения права граждан на самовыдвижение, установления права на выдвижение кандидатов только политическими партиями, местные организации соответствующего уровня которых зарегистрированы не позже чем за год до выборов. В БЮТ также считают, что предоставление избирательным комиссиям возможности отменять регистрацию кандидатов и формирование комиссий исключительно представленными в парламенте политическими силами нарушает права граждан.

По мнению представителя фракции БЮТ Д. Ветвицкого, принятие закона о пропорционально-мажоритарной системе проведения местных выборов обосновано желанием власти укрепиться за счет депутатов, которые «могут купить мандаты в мажоритарных округах», как это происходило во времена президентства Л. Кучмы. «Ведь мы все прекрасно знаем, что к 2006 г. по мажоритарной системе побеждали те кандидаты, у которых было больше денег и наилучшие отношения с властью. Депутат был обязан или тем, кто давал деньги, или тем, кто оказывал поддержку административным ресурсом», – пояснил депутат. Альтернативой этой системе выборов депутат считает партийную систему с открытыми списками.

В то же время в БЮТ подчеркивают, что, несмотря на возможные нарушения и фальсификации на предстоящих выборах, партии, входящие в блок, примут в них участие и сделают все, чтобы не допустить монополии Партии регионов во власти. Блок также выразил готовность координировать усилия с оппозиционными силами для выдвижения самых лучших кандидатов.

Кстати, недавно глава Киевской городской парторганизации БЮТ, народный депутат А. Семинога сообщил о намерении руководства партии «Батьківщина» переименовать ее в Блок Юлии Тимошенко в связи с запретом блокам партий участвовать в выборах депутатов местных советов. «Бренд БЮТ раскручен и прошел испытание несколькими избирательными кампаниями. Есть и другие варианты, но этот – основной», – сказал он.

Противники переименования считают, что «“Батьківщина” уже десять лет в политике и тоже себя неплохо зарекомендовала». «Мы сделаем... ребрен-

динг нашей партии и, возможно, что-то добавим, чтобы люди идентифицировали нашу политическую силу с ее руководством», – заявил накануне принятия новой редакции закона о местных выборах первый заместитель председателя парламентской фракции БЮТ А. Кожемякин.

В то же время, по мнению эксперта Института им. Горшенина В. Заставы, принятый Закон выгоден Ю. Тимошенко. «В настоящих условиях многие оппозиционные силы, желающие принять участие в предстоящих выборах, фактически будут вынуждены выдвигаться от партии Тимошенко – “Батьківщина”. Это касается как новых оппозиционных политиков, так и партнеров Ю. Тимошенко, входящих в БЮТ. Из всех существующих оппозиционных партий именно “Батьківщина” имеет одну из самых разветвленных сетей зарегистрированных партийных ячеек, которые согласно новому Закону будут иметь возможность выдвигать своих кандидатов для участия в выборах. Таким образом, Тимошенко будет пытаться укрепиться в качестве основного оппозиционера действующей власти и растворить в “Батьківщині” многих из своих конкурентов по оппозиционному лагерю», – заявляет эксперт.

Лидер партии «Фронт змін» А. Яценюк также заявил о намерении обжаловать закон о местных выборах в Конституционном Суде. По мнению политика, Закон «сужает конституционные права граждан, отодвигает от выборов ряд политических сил и превращает демократическое волеизъявление в фикцию». Он признает, что, согласно новому избирательному законодательству, его партия не сможет участвовать в местных выборах 31 октября. «Партия регионов вместе со своими приспешниками – Блоком Литвина и коммунистами – приняла закон, по которому партия “Фронт змін”, возглавляемая мной, фактически исключена из избирательного процесса на местных выборах 31 октября», – заявляет А. Яценюк.

Некоторые обозреватели по этому поводу уточняют, что, согласно социологическим исследованиям, трёхпроцентный барьер в общенациональных масштабах сегодня способны преодолеть четыре политсилы: Партия регионов, БЮТ, «Сильна Україна» С. Тигипко и «Фронт змін» А. Яценюка. Но у этой партии из 682 зарегистрированных местных и 27 областных организаций участие в выборах примут лишь 18 областных организаций, которые смогут выдвигать кандидатов только в областные советы. Таким образом, «Фронт змін» может быть отодвинут от активного политического процесса.

Заместитель председателя партии «Сильна Україна» К. Бондаренко называет абсурдной норму Закона, ограничивающую участие в выборах партийных ячеек, которые были зарегистрированы менее чем за 365 дней до момента их проведения. По его словам, принятие этой нормы закрепляет ситуацию, когда чиновники будут решать, за кого люди могут голосовать, а за кого – нет. Он также отметил, что принятие нового Закона приведет к обострению политической коррупции и актуализирует вопрос покупки политических партий. Кроме того, К. Бондаренко считает, что обсуждения требуют и положение о неуча-

стии блоков политических сил в местных выборах. «Местные выборы станут своеобразной “репетицией” парламентских. На основании закона о местных выборах будет создаваться закон о выборах в парламент. И если Партии регионов удастся провести этот закон и выборы на его основании, то у нее появится искушение в ближайшее время провести досрочные парламентские выборы», – заявляет политик.

Партия «За Украину!» в своем заявлении по поводу нового закона отмечает: «Запретив принимать участие в выборах новым политическим силам, “регионалы”, коммунисты и Блок Литвина лишают людей возможности обновить власть и вынуждают делать выбор лишь среди всем надоевших партий-политических банкротов. Власть узурпировала право миллионов украинцев решать, за кого им можно голосовать, а за кого – нет. В большинстве местных общин миллионы избирателей будут лишены конституционного права отдать голос за партию «За Украину!». «Такой наглой профанации выборов Украина не знала за всю историю своей независимости», – резюмировала партия «За Украину!» и сообщила, что ее народные депутаты обжалуют закон о выборах в местные органы власти в Конституционном Суде.

По мнению председателя партии «Удар» В. Кличко, закон о местных выборах направлен на консервирование нынешней политической системы и недопущение появления новых лидеров. «Закон... не имеет ничего общего с демократией и противоречит Конституции. Ведь в ней четко отмечено право каждого гражданина быть избранным. Теперь, чтобы реализовать это право, потенциальному кандидату нужно идти на поклон к определенной политической силе», – заявляет В. Кличко. По его словам, партия «Удар» требует от депутатов Верховной Рады отменить антиконституционные нормы Закона, подчеркнув, что принятие такого решения – в интересах самих депутатов: «Ведь если политическая псевдоэлита не хочет идти навстречу желанию миллионов граждан, то рано или поздно народ буквально “вынесет” такую элиту из ее тепленьких кресел».

Председатель исполкома Европейской партии Украины Е. Пыхтина считает, что основная цель авторов законопроекта – предоставить преимущество тем политическим партиям, которые имеют разветвленную систему, структуру зарегистрированных ячеек. «Европейская партия Украины вынуждена заявить о намерении призвать все оппозиционные силы Украины отказаться от участия в выборах в органы местного самоуправления в том случае, если выборы местные будут происходить по тем правилам, которые нам предлагает Партия регионов», – заявила она.

В том что принятый парламентом закон о местных выборах противоречит Конституции, уверены большинство политических экспертов и обозревателей СМИ.

Руководитель украинского бюро Фонда К. Аденауэра Н. Ланге, говоря о законе, отметил, что с точки зрения Европейского Союза, в том числе и Венецианской комиссии, частое изменение избирательного законодательства – это

плохая традиция в Украине. «Это, мне кажется, принципиальная проблема. Почти каждые выборы в Украине, начиная с 1991 г., сделаны под другим законодательством. Сейчас новые партии, некоторые из этих новых партий, в принципе, исключены из избирательного процесса», – говорит эксперт. По его мнению, в украинской партийной системе есть очень большая динамика и было бы правильно, если бы эту динамику можно было учитывать в избирательной системе. Н. Ланге напоминает, что Венецианская комиссия и Совет Европы уже давно советовали Украине не менять законодательство накануне выборов.

По мнению политолога В. Цибулько, новый Закон призван сохранить в украинской политике существующее положение вещей. «Закон выгоден парламентским партиям, которые имеют хорошую инфраструктуру – вплоть до районных организаций. Фактически, этот Закон адресный. Он работает не за определенные партии – он работает против. Против С. Тигипко, против А. Яценюка. Фактически он консервирует политический ландшафт», – считает эксперт.

Научный директор Школы политической аналитики, проф. НаУКМА А. Гарань полагает, что политиками был выбран неправильный вектор совершенствования закона о выборах. «Надо было совершенствовать пропорциональную систему и идти на открытые списки. Вместо этого начали усиливать мажоритарный компонент. Если смотреть абстрактно, в этом ничего плохого нет. Возможно, на местных выборах как раз и нужна была бы смешанная система», – говорит политолог, подчеркивая, что в нынешних условиях «мажоритарщики» будут находиться под давлением административного ресурса.

Глава Комитета избирателей Украины А. Черненко основной проблемой Закона называет то, что в нем отсутствует факт самовыдвижения кандидатов. «Если кто-то хочет стать мэром или депутатом областного, районного, городского совета, у него есть право быть номинированным на участие в выборах только политическими партиями. На самом деле Конституция Украины четко говорит, что каждый гражданин имеет право избирать и быть избранным. В данном случае, если кто-то из граждан Украины хочет баллотироваться, но не хочет быть выдвинутым от политической партии, его так называемое пассивное избирательное право этим Законом нарушается», – заявляет глава КИУ. То, что в местных выборах могут участвовать не все партии, а только те, которые зарегистрированы за год до выборов, по мнению А. Черненко, тоже существенно сужает права граждан. «Когда это принимается за четыре месяца до выборов, понятно, что мотивы сугубо политические: чтобы убрать конкурентов инициатора этого закона еще на этапе регистрации», – считает он. «На сегодня это А. Яценюк и С. Тигипко. Что до последнего, то это вообще очень большой вызов ему как союзнику по коалиции и правительству», – считает глава КИУ.

Эксперт Института им. Горшенينا В. Застава заявляет, что, помимо ограничения избирательных прав граждан, принятый Закон отсекает от полноценного участия в предстоящих выборах региональные политические элиты, ко-

которые будут вынуждены или отказываться от участия в предстоящей избирательной кампании, или договариваться с крупными всеукраинскими партиями. Эксперт также считает, что проведение местных выборов согласно принятому Закону может существенно исказить волеизъявление граждан. «Существенное ограничение участия ряда политических сил и политиков, или же их полное недопущение к участию в предстоящих выборах способствует концентрации власти на местах в руках действующей парламентской коалиции – и, в первую очередь, в руках Партии регионов. На предстоящих выборах будет отсутствовать политическая конкуренция», – прогнозирует В. Застава.

Директор Центра политических исследований «Пента» И. Попов считает Закон о местных выборах написанным «под политическую конъюнктуру». «Норма о запрете самовыдвиженцев прямо нарушает один из ключевых принципов ОБСЕ, а это базовый документ, который ратифицировала Украина, где говорится, что граждане имеют право участвовать в выборах лично или через политическую партию», – подчеркивает эксперт.

Директор Института им. Горшенина В. Фесенко, комментируя принятый закон, говорит: «Главная проблема с точки зрения демократии – это деформация, искажение общественного мнения, волеизъявления наших граждан: готовились голосовать за одних – сейчас, возможно, придется голосовать за других. В выборах и по партийным спискам, и по мажоритарным округам такая же ситуация, возможно еще хуже. Как быть, например, сторонникам и “Фронт у змін” А. Яценюка, и “Гражданской позиции” А. Гриценко, и Европейской партии Н. Катеринчука? Даже сторонникам С. Тигипко, у которого, как оказалось, также во многих регионах местные организации зарегистрированы только за последний год – и, соответственно, не могут участвовать в местных выборах? Избиратели пока вынуждены выбирать: или не участвовать в выборах, не голосовать, или голосовать за другого кандидата. И то, и другое деформирует их волеизъявления и, соответственно, деформирует систему демократического представительства в органах местного самоуправления. Фактически, это политическая электоральная технология, которая работает против интересов избирателей Украины».

В. Фесенко также считает, что толчком к тому, чтобы привлечь внимание к закону о местных выборах внутри Украины и за рубежом, обратить внимание на его недемократичность, может стать инициатива бойкота местных выборов оппозиционными политическими силами. В то же время в целом он сомневается в эффективности бойкота. «Ближайший пример из международного опыта – это Беларусь. В течение нескольких избирательных кампаний оппозиционные партии Беларуси принимали – после долгих дебатов – решение не участвовать в выборах. Выборы все равно происходили, а они оставались вообще вне власти и даже не могли провести какую-то деятельность, чтобы получить навыки работы для участия в следующих выборах. Если бойкот проводят лишь отдельные участники выборов – этого недостаточно», – сказал он.

Сопредседатель Крымской ассоциации политологов А. Форманчук заявляет, что запрет участия блоков политических партий в местных выборах исключит жесткую конкуренцию отдельных политиков. «Я считаю, что запрет участия блоков политических партий в местных выборах является позитивным решением, которое направлено на развитие партийного строительства», – говорит политолог. По его мнению, теперь политическим силам придется раскручивать не персональные бренды своих лидеров, а партийные. По его мнению, закон о местных выборах усилит позиции Партии регионов. «Этот Закон включает в себя все то, что может усилить позиции Партии регионов по итогам предстоящих выборов», – заявляет А. Форманчук. Он полагает, что представители ПР получат в большинстве регионов Украины (особенно юго-восточной и центральной части) контрольный пакет голосов в местных советах.

Кроме того, эксперт считает, что по итогам предстоящих местных выборов в стране будет усилена президентская власть на местах. «Местные выборы призваны усилить президентскую вертикаль власти», – сказал политолог. Он считает, что данная модель политического развития страны с учетом нынешних реалий является наиболее приемлемой. «Других вариантов на сегодня Украина не в состоянии предложить и реализовать», – уверен А. Форманчук.

«Проведение местных выборов по смешанной избирательной системе дает команде Президента шанс существенно укрепить свои позиции в местных советах на западе и в центре страны. В первую очередь за счет переманивания на сторону главы государства депутатов, победивших в округах», – считает политолог В. Карасев.

Таким образом, результаты местных выборов не только окажут существенное влияние на расстановку сил в регионах, но и повлекут изменения на центральном уровне, считают эксперты.

По результатам голосования в регионах вероятно произойдут перестановки на уровне руководства областей. Для многих губернаторов будущие выборы станут первой серьезной проверкой «эффективности» работы.

Существенное влияние окажут местные выборы и на расстановку сил в парламенте. В соответствии с данным социологическим исследованием, сегодняшние партнеры Партии регионов по парламентской коалиции – КПУ и Блок В. Литвина – имеют достаточно низкие шансы на прохождение в большинство местных советов. В то же время возможность получить фракции в местных советах есть у партии «Сильна Україна» С. Тигипко и «Фронту змін» А. Яценюка. В свою очередь после формирования коалиции Партия регионов существенно упрочила свои позиции в парламенте благодаря поддержке отдельных депутатов, которые вошли в состав большинства. Эксперты допускают, что после местных выборов в парламенте будут сформированы депутатские группы, поддерживающие политиков, которые показали по итогам голосования хорошие результаты, но не входят в состав парламентских фракций. При этом не исключено, что одна или несколько таких групп войдут в коалицию вместо ны-

нешних союзників «регіоналов». Изменение же состава коалиции может повлечь за собой перестановки в составе Кабинета Министров. Впрочем, эти изменения, по прогнозам обозревателей, будут продолжаться независимо от результатов местных выборов.

Ю. Яснова, влас. кор.

Кредит МВФ: гроші в обмін на реформи

Наприкінці липня рада директорів МВФ схвалила надання Україні 29-місячної стабілізаційної кредитної лінії stand by у розмірі 10 млрд SDR (близько 15,15 млрд дол.). Одночасно МВФ відмінив колишню дворічну програму stand by загальним обсягом близько 16,5 млрд дол., відкрити в листопаді 2008 р.

За оцінкою виконавчого директора Міжнародного фонду Блейзера О. Устенка, виділення Україні кредиту в 15 млрд дол. – це досить багато і більш ніж у сім разів перевищує нашу квоту по МВФ. Строк кредиту експерт оцінює як досить тривалий, а умови – як дуже непогані.

За словами експерта, кредит МВФ – насамперед сигнал про те, що ситуація перебуває під контролем. Це значить, що рівень реструктуризації боргів України, швидше за все, буде залишатися досить високим. Другий параметр – для іноземних кредиторів й інвесторів – це сигнал до того, що макроекономічна ситуація в країні буде підконтрольна. «Україна почала себе краще почувати з точки зору можливостей залучення грошей на міжнародних фінансових ринках, і з точки зору своєї стабільності, і з точки зору необхідності тих розрахунків, які треба було б робити для того, щоб підтримувати відносини зі своїми кредиторами. Очевидно, що особливого навантаження на гривню протягом найближчих декількох років не буде – ми можемо очікувати відносно стабільний обмінний курс, зниження дефіциту бюджету, зниження інфляційного тиску. Картина для України досить райдушна», – відзначає економіст.

Для того щоб обійтися без цього кредиту, вважає директор аналітичного центру «Бюро економічних і соціальних технологій» В. Гладкий, необхідно було б далі скорочувати бюджетний дефіцит, або ж не повертати ПДВ, посилити податковий тиск і, грубо кажучи, вибивати податки правдами й неправдами з платників. Але уряд у межах можливого скоротив бюджетний дефіцит, а «діра» в його фінансуванні залишилася. І з цієї точки зору кредит Міжнародного валютного фонду ми можемо розглядати як буфер, що дасть змогу пом'якшити негативні соціальні наслідки заходів макроекономічної стабілізації.

Як повідомив віце-прем'єр-міністр України С. Тігіпко, Україна вже отримала перший транш нового кредиту Міжнародного валютного фонду в розмірі 1,89 млрд дол. «Перший транш – 1 млрд 890 млн дол. – надійшов на рахунки. З цих грошей мільярд піде на фінансування дефіциту бюджету, а 890 млн – у валютні резерви Нацбанку», – поінформував він.

Що стосується Нацбанку, то його головною метою у наступному році експерти вважають необхідність забезпечити передбачуваність і прогностичність обмінного курсу, застосовуючи валютні інтервенції. За час кризи НБУ вже навчився управляти валютним курсом за допомогою інтервенцій, є надія, що в наступному році йому вистачить можливостей робити це за умови, якщо бюджетний дефіцит буде керованим. Саме з цього погляду Міжнародний валютний фонд і вимагає, щоб бюджетний дефіцит у наступному році не перевищував 3,5 %.

Раніше С. Тігіпко повідомляв, що МВФ на покриття дефіциту Держбюджету України погодився виділити із загального обсягу кредиту лише 2 млрд дол., причому ці кошти можуть бути використані лише для бюджету поточного року. Вже з наступного року всі без винятку кошти будуть направлені лише на поповнення золотовалютних резервів Національного банку України.

Пізніше Прем'єр-міністр М. Азаров заявив, що на покриття дефіциту Держбюджету планується направити до 20 % загальної суми кредиту МВФ, інші кошти необхідно буде витратити на серйозні програми модернізації економіки, у тому числі на програму з енергоощадження.

За словами С. Тігіпка, другий транш кредиту очікується в грудні, проте для цього необхідно виконати всі параметри програми співпраці з МВФ. Як відомо, ще в 2008 р., коли МВФ затвердив для України кредитну програму на 16,4 млрд дол., уряд Ю. Тимошенко зобов'язався виконати ряд умов. Зокрема, уряд гарантував поетапне підвищення цін на газ на внутрішньому ринку, проведення пенсійної реформи, «приборкання» дефіциту держбюджету.

У результаті братися до виконання зобов'язань перед кредитором і взагалі, домовлятися про відновлення кредитування фондом, довелося вже нинішньому уряду. Україна здійснила такі низку кроків у напрямі реформ, виконання яких вимагав МВФ і які були закріплені в попередньому меморандумі. Це, зокрема, проведення секвестру бюджету: були істотно скорочені і видатки, і доходи, а як результат – був скорочений дефіцит бюджету. Утім, цей крок багато хто з експертів вважає досить формальним, оскільки насамперед уряд скоротив ті видатки, які, швидше за все, і так не були б профінансовані. До речі, новий кредит МВФ прив'язав до умови, що наступного року Київ знизить дефіцит бюджету до 3,5 % ВВП, а в 2012 р. – до 2,5 %.

«Скресла крига» і у справі законодавчого врегулювання ряду наболілих питань. Було виконано ще одну вимогу і Європейській комісії, і МВФ: парламент затвердив закон про засади функціонування ринку природного газу в Україні, якого давно чекали український ринок, внутрішні інвестори, зовнішні компанії та міжнародні фінансові організації. Також були внесені зміни до закону

про Національний банк України, що, з одного боку, мали на меті підвищення незалежності Національного банку, з іншого – задекларували намір перейти до інфляційного таргетування від фіксованого валютного курсу. Нарешті, на розгляд парламенту був направлений Податковий кодекс, ухвалення якого відклали до осені.

Ще до моменту затвердження нової програми кредитування, близько місяця тому, було оголошено про підвищення на 50 % ціни на газ для населення і підприємств теплокомуненерго з 1 серпня. Згодом міністр житлово-комунального господарства Ю. Хіврич повідомив, що з 15 жовтня, коли почнеться опалювальний сезон, в Україні щонайменше на 20–30 % збільшаться тарифи на гарячу воду та опалення. Водночас уряд вніс на розгляд Верховної Ради законопроект про штрафні санкції до комунальних боржників, а Прем'єр М. Азаров на урядовому засіданні попередив керівництво місцевої влади про персональну відповідальність за накопичення боргів.

Тарифна реформа, що вже викликала запеклі дискусії в українському політикумі, покликана зняти навантаження з держбюджету, однак стане відчутним ударом по добробуту пересічних громадян. За даними соціологічного опитування, проведеного в липні Інститутом ім. Горшеніна, після підвищення цін на газ до 30 % населення не зможе оплатити його вартість, незважаючи на обіцяні урядом субсидії. А зростання цін на опалення і гарячу воду призведе до збільшення кількості боржників до понад 40 %. Експерти інституту зазначають, що ця проблема сьогодні найбільше хвилює пересічних українців, які висловлюють невдоволення тим, що влада принесла їх добробут у жертву заради отримання кредиту.

Експерти зі свого боку попереджають: при тому, що вищі тарифи підуть на користь «Нафтогазу», видатки з бюджету все одно зростатимуть за рахунок субсидій для незаможних українців. «Найскладнішим завданням уряду до наступної перевірки МВФ буде дотриматися запланованого рівня дефіциту», – вказують у своєму звіті аналітики інвестиційного банку «Ренесанс Капітал».

Наміри уряду виконати інші непопулярні вимоги МВФ, зокрема, розробка пенсійної реформи, результатом якої стане підвищення пенсійного віку, також викликають занепокоєння населення. Не дивно, що у переддень виборів до місцевих органів влади діями уряду обурюються не лише опозиційні політики, але й члени Компартії України, що входять до правлячої парламентської коаліції. Протестують проти болочих реформ і профспілки, і громадські організації.

З огляду на це не позбавленими логіки виглядають припущення експертів про «роль камікадзе», яку мусить виконати уряд М. Азарова. Директор Інституту публічної політики В. Чумак вважає, що на долю нинішнього Кабміну випаде проведення найбільш важких, але необхідних реформ. «Виконавши цю місію, уряд викличе на себе вогонь народного невдоволення і швидше за все змушений буде піти у відставку», – прогнозує він. Політолог вважає, що на рейтинг Президента В. Януковича реформи негативного впливу не матимуть, зате у глави

держави з'явиться шанс розумно розпорядитися кредитом МВФ, «перезапустити економіку», дати імпульс розвитку найбільш перспективних галузей.

Не забуваймо, що кошти Україні були виділені саме «під реформи», лише після того, як у МВФ визнали, що влада «сповнена рішучості привести економіку в порядок...за допомогою важливих фіскальних, енергетичних і фінансових реформ». Сьогодні МВФ, враховуючи негативний досвід співпраці з Україною минулих років, демонструє обережність: наступний транш Україні буде надано після моніторингу виконання взятих зобов'язань.

«Зверніть увагу на умови, на яких МВФ ухвалив рішення щодо виділення кредитної лінії, – зазначає директор аналітичного центру «Бюро економічних і соціальних технологій» В. Гладкий. – Це обмеження соціальних виплат і підвищення ціни на газ для населення. Потім зверніть увагу на те, що кошти виділяються двома невеликими траншами по одному мільярду: один мільярд нині, другий – восени. Тобто, представники МВФ будуть ретельно відслідковувати те, що робить український уряд. І якщо уряд спробує за рахунок кредиту фінансувати підвищення соціальних зобов'язань, МВФ відразу ж припинить надання фінансової допомоги».

За оцінкою аналітика Інституту економічних досліджень та політичних консультацій О. Бетлій, перший транш кредиту Міжнародного валютного фонду, який Україна вже отримала, є більш критичним для країни, ніж наступні. «Перший транш потрібен для того, щоб закрити дірку в бюджеті і профінансувати видатки, які вже закладено в бюджет», – наголошує вона.

Додамо, що цілком імовірним є фінансування частиною отриманих коштів повернення кредиту від російського ВТБ-банку та випуску ОВДП за останній час. «Якщо буде необхідність до кінця року погасити кредит ВТБ, то певна частина коштів може піти на це», – не виключає, зокрема, такої можливості віцепрем'єр-міністр С. Тігіпко.

Наступні транші кредиту, за визначенням О. Бетлій, є «більш іміджевими», тобто гіпотетична відмова у цих траншах негативно вплине не стільки на фінансову ситуацію, скільки на імідж України в очах інвесторів та інших міжнародних фінансових організацій, наприклад, Світового банку, Європейської комісії тощо. Тобто транші наступних років є більш критичними для іміджу України, але не для економічної і фіскальної ситуації в країні.

«Це дає підстави сподіватися на те, що нинішній уряд не повторюватиме помилок попереднього та використовуватиме гроші прозоро та за призначенням, здійснюючи проведення конкретних реформ, яких вимагає МВФ», – зазначає аналітик.

Наголосимо, що саме структурні реформи і газового, ринку, і пенсійної, і податкової систем можуть стати тим фактором, що забезпечить зростання економіки, додаткові джерела доходу бюджету, необхідні, серед іншого, і для виплати отриманих кредитів. Оскільки виплата за боргами повинна розпочатися

вже у 2013–2014 рр., часу для реформування залишилося дуже мало, тож і зволікати з цією непопулярною, але вкрай потрібною справою, не можна.

С. Кулицький, канд. екон. наук,
старш. наук. співроб.

Аналіз проблем реформування економіки у контексті «Програми економічних реформ на 2010–2014 рр.»

Актуальність реформування української економіки нині не викликає сумнівів не лише у фахівців, а й у доволі широких верств громадськості. Тому публічно проголошена Президентом України В. Януковичем й оприлюднена на офіційному сайті Президента «Програма економічних реформ на 2010–2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»» слугувала каталізатором й одночасно відправною точкою обговорення у ЗМІ доволі широкого спектру проблем реформування вітчизняної економіки. Власне, саме як предмет для обговорення «Програма економічних реформ» і була подана на сайті Президента України, що й підтверджується відповідною позначкою: «Версія для обговорення».

Утім, представлена громадськості версія «Програми економічних реформ» викликала цілком слушне зауваження у деяких ЗМІ з приводу того, що назва зазначеного документа не відповідає його реальному статусу. Як підкреслює кореспондент «Дзеркала тижня», представлений документ не є програмою як такою. Адже «програма передбачає чітку фіксацію виконавців, термінів реалізації, розрахунки ресурсних потреб, перелік конкретних результатів, які можна виміряти і перевірити, проекти необхідних документів (законів, указів, постанов Кабміну), показників ефективності впровадження. Чиновникові буде досить легко відзвітувати про її «виконання», тому що переліченого набору чітких вимог у документа, який, швидше, є концепцією, – немає».

Тому оприлюднені у ЗМІ думки експертів з приводу програми Президента України «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» ми розглядатимемо саме як зауваження до концепції економічних реформ, на підставі яких доцільно доопрацювати представлену широкому загалу «Версію для обговорення» до рівня програми економічних реформ як такої.

Перш за все слід зазначити, що, на думку оглядачів деяких ЗМІ, представлена Президентом України В. Януковичем «Програма економічних реформ на

2010–2014 рр.» є результатом компромісу ліберальних ідей Міжнародного валютного фонду (МВФ); консерватизму Кабінету Міністрів України; інтересів великого бізнесу, пов'язаного з Партією регіонів, інтересів російського капіталу, а також інтересів Президента та його оточення, і, нарешті, залежності рейтингу Президента В. Януковича від процесу та результатів реалізації запропонованих реформ.

До того ж компромісний характер програми економічних реформ визнала й заступник голови Адміністрації Президента України І. Акімова. Вона наголосила, що вже перші проекти «Програми економічних реформ на 2010–2014 рр.» було надано МВФ для ознайомлення. На впливі МВФ на зміст зазначеної програми вказували й інші експерти.

Саме компромісний характер програми економічних реформ призвів до її змістовної незбалансованості, що зразу впадає у вічі із ознайомленням з версією цього документа від 2 червня 2010 р., представленого на офіційному сайті Президента України. Зокрема, оглядачі наголошують, що «кожен із розділів програми отримав сильну констатуючу частину, компромісну ухвалювальну і найчастіше – розмиту практичну, в частині виконання та перевірки результатів». Правда, урядовці запевняли журналістів, що протягом місяця зазначена програма реформ буде доопрацьована й розширена.

Але значний резонанс, який отримала в українському суспільстві, запропонована Президентом України В. Януковичем, «Програма економічних реформ на 2010–2014 рр.», а також, наприклад, хід обговорення у Верховній Раді Податєового кодексу свідчать, що серйозне доопрацювання згадуваної програми потребуватиме більш, ніж місячного терміну.

З іншого боку, оскільки зазначений вище документ слугував каталізатором обговорення широкого спектру проблем, у якому взяла участь доволі значна кількість експертів у галузі економіки, політики та інших сфер життєдіяльності суспільства й було висловлено багато цікавих і слушних думок і пропозицій, то є сенс розглянути ці ідеї навіть у контексті версії програми економічних реформ від 2 червня 2010 р.

При цьому треба розділяти оцінки програми економічних реформ з боку діючих політиків і фахівців у галузі економіки, соціальної сфери, міжбюджетних та земельних відносин тощо. Адже висловлювання політиків дуже часто підпорядковані цілям політичної боротьби, тоді як зауваження фахівців мають змістовний характер і стосуються структурних і функціональних аспектів обговорюваних проблем.

Представники влади й провладні політики наголошують на необхідності реформування української економіки й підкреслюють, що в країні поновлюється система керування. Результатом впровадження реформ в Україні стане підвищення конкурентоспроможності економіки та якості життя населення, заявив перший віце-прем'єр-міністр А. Клюєв на розширеній нараді з питань розвитку Харківської області.

Учасники обговорень Програми економічних реформ, організованих облдержадміністраціями в різних регіонах України, в цілому підтримали зазначений документ, звертали увагу на необхідність розробки детального плану реалізації цієї Програми та реалізації на місцях завдань, поставлених Президентом України.

Водночас представники опозиції, а також позапарламентських політичних сил, як правило, займали більш критичну позицію. Причому, попри доволі значне змістовне різноманіття зауважень згадуваних політиків, ці зауваження, як правило, концентрувались на формальних, а іноді – організаційних сторонах тих чи інших положень Програми економічних реформ, і не являли собою глибокого комплексного аналізу зазначеного документа.

Так, на думку голови Комітету з питань промислової і регуляторної політики і підприємництва Н. Королевської, незважаючи на правильні положення програми, на практиці слова разуче розходяться з реальною практикою роботи уряду.

Водночас А. Яценюк охарактеризував представлену Президентом України В. Януковичем Програму економічних реформ, як «великі аналітичні матеріали без конкретного плану дій», підкресливши, що в Україні сьогодні існує понад 300 державних програм, що не виконуються.

Схвально відгукнувшись на значну частину положень, задекларованих Президентом України В. Януковичем у «Програмі економічних реформ на 2010–2014 рр.», такі представники опозиції, як народні депутати П. Жебрівський та С. Соболєв водночас висловили сумніви щодо можливості їх втілення у життя. Зокрема, на їхню думку, це пов'язано з тим, що комуністи та представники Блоку Литвина у парламенті ніколи не підтримають запровадження ринку землі чи підвищення тарифів на комунальні послуги в Україні.

До того ж опозиціонери наголошують на тому, що задекларовані у Програмі економічних реформ цілі не співпадають з практикою поточної діяльності уряду на чолі з М. Азаровим.

А голова Секретаріату Президента України за часів президентства В. Ющенка В. Балого наголошує, що «не можна проводити зміни в окремих сферах відокремлено одна від одної. Бюджетна, податкова, пенсійна реформи без одночасного реформування адміністративно-територіального устрою і місцевого самоврядування будуть лише напівзаходами, не узгодженими між собою. Це означає, що все треба буде починати спочатку. У програмі реформування країни, запропонованій Президентом, таку синхронність навіть не окреслено. Розробникам новацій треба зшити ці фрагменти в часі, щоб уникнути різної швидкості реформ, нових міжгалузевих і міжрегіональних диспропорцій».

На думку директора Інституту Горшеніна В. Фесенка, задекларовані В. Януковичем реформи є «інструментом політичного піару». Утім, у Про-

грамі економічних реформ також є багато заявок на конкретні дії, які до того ж не можна вважати популярними.

З іншого боку, як доказ якісної підготовки Програми економічних реформ перший заступник голови Адміністрації Президента України І. Акімова посилалась на велику кількість залучених до підготовки цього документа іменитих консалтингових й аналітичних організацій. Хоча цей факт сам по собі не може бути ознакою якісної підготовки програми. Водночас оприлюднення переліку іменитих консультантів цілком може бути PR-прийомом, використанням так званого «стереотипу авторитету», описаного в російському виданні американських підручників з психології для вузів.

Утім, якщо розглядати «Програму економічних реформ на 2010–2014 рр.» саме як інструмент державного управління економічним розвитком країни, а не як інструмент інформаційного й пропагандистського супроводу політичної боротьби, то саме критичні зауваження фахівців до цього документа є найбільшою цінністю для напрацювання оптимальних шляхів реформування української економіки. Тим більше, що зазначений документ був представлений широкому загалу саме як «версія для обговорення». Тому коротко розглянемо критичні зауваження фахівців щодо представленої Президентом України В. Януковичем «Програму економічних реформ на 2010–2014 рр.»

Насамперед треба звернути увагу на загальні підходи до реформування вітчизняної економіки, що знайшли своє відображення у структурі обговорюваного документа.

Зокрема, деякі експерти звернули увагу на змістовну незбалансованість структури Програми економічних реформ, де, наприклад, відсутні розділи стосовно реформування цілого ряду надзвичайно важливих галузей вітчизняного господарського комплексу, як то: металургійна та хімічна промисловість, машинобудування тощо. Утім, відповідаючи на пряме запитання з цього приводу кореспондентів «Дзеркала тижня», перший заступник голови Адміністрації Президента України І. Акімова наголосила, що відсутність відповідних розділів у Програмі економічних реформ не є прорахунком її розробників, а відображає підхід, згідно з яким ситуація у відповідних секторах світового ринку буде описана й проаналізована в секторальній програмі розвитку. При цьому на запитання журналістів, чому в Програмі економічних реформ не визначено так звані «точки прориву», тобто сектори економіки, що забезпечать конкурентні переваги українських товаровиробників на світовому ринку, І. Акімова зазначила, що, на її думку, відсутні об'єктивні механізми визначення пріоритетних секторів національного господарства.

Тому розробники Програми економічних реформ свідомо не розглядали в цьому документі теми пріоритетних секторів вітчизняної економіки. «Як правило, ринок сам підказує, який сектор має право на успіх. Функція держави – забезпечити умови, щоб відповідні сектори могли згодом ставати пріоритетними, тобто більш конкурентоспроможними», – заявила І. Акімова.

Утім, така позиція розробників Програми економічних реформ, якщо це дійсно їх позиція, а не спроба приховати погляди й наміри певних груп політиків, державних чиновників і підприємців, видається безпідставною.

Адже для того, щоб держава могла забезпечити умови для напрацювання певними секторами національної економіки відповідних конкурентних переваг на світовому ринку, необхідно, щоб органи державної влади та управління володіли відповідною інформацією, мали чітку програму дій та важелів її реалізації. А цього у презентованій «Програмі економічних реформ на 2010–2014 рр.» якраз і немає. Тобто, у цьому документі не сформульовано, яким чином держава все-таки буде визначати пріоритетність розвитку секторів національної економіки і які механізми стимулювання їх конкурентоспроможності.

Водночас, не відкидаючи ролі ринкової інформації та ринкових механізмів для ідентифікації найперспективніших секторів національної економіки, необхідно підкреслити, що досвід багатьох країн (Японії, Південної Кореї, Швейцарії, Китаю та ін.) свідчить, що задля досягнення успіху держава цілеспрямовано підтримує розвиток та конкурентоспроможність певних галузей національної економіки.

До речі, важлива роль держави у завоюванні національним товаровиробником конкурентних переваг на світовому ринку була продемонстрована у фундаментальній роботі всесвітньо відомого американського економіста М. Портера «Міжнародна конкуренція», яка у 90-ті роки минулого століття вийшла в перекладі російською мовою (Портер М. Международная конкуренция. Конкурентные преимущества стран: монография. – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с.).

Підкреслюючи багатогранний вплив діяльності уряду на формування конкурентних переваг національних товаровиробників, М. Портер зазначає, що він може бути як позитивним, так і негативним. Саме тому видається доцільним проводити галузевий (секторальний) аналіз вітчизняного господарського комплексу в рамках Програми економічних реформ. Адже планування вдосконалення виробничих відносин (реформування економіки) без урахування стану та ймовірного розвитку продуктивних сил (галузей та секторів економіки) неефективне й може врешті-решт поставити хрест на реформуванні економіки.

Між іншим, у Програмі економічних реформ проігноровано не лише секторальний (галузевий) аналіз розвитку національного господарства. Така доля спіткала й ринок праці. А пояснення І. Акімової про те, що зміни на ринку праці не розглядались у Програмі через його відносно меншу проблемність порівняно з іншими сферами української економіки, видаються необґрунтованими. Щоб переконатись у цьому, достатньо згадати про складну демографічну ситуацію в Україні, про приховане безробіття та стихійну міжнарод-

ну та внутрішню міграцію робочої сили, про низькі заробітки й невдоволення багатьох найманих працівників своєю роботою та її оплатою тощо.

«Програму економічних реформ на 2010–2014 рр.» слугувала змістовною основою послання, з яким Президент України В. Янукович на початку червня звернувся до народу. Як, наприклад, зазначають оглядачі деяких ЗМІ, судячи з послань президентів Л. Кучми, В. Ющенко та В. Януковича, «Україна вже 10 років прагне до одного й того самого, але ніяк не може дійти. Починаючи з того, що ми з 2001 року прагнемо до зростання ВВП у 6–7 %, і закінчуючи інноваційним розвитком економіки».

Утім, така повторюваність основних моментів зазначених послань свідчить не лише про певну стандартність мислення їхніх розробників, а й про те, що проблеми вітчизняної економіки, перелічені у згаданих документах, застарілі й доволі часто вже набули хронічного характеру. Специфіка ж нинішнього етапу розвитку української економіки полягає в тому, що застарілість цих проблем лише посилює їх гостроту та ще більше актуалізує необхідність їх розв'язання.

Чільне місце в переліку проблем, наведених у Програмі економічних реформ, посідають заходи, спрямовані на забезпечення макроекономічної стабільності в Україні, а саме: стабілізація Державного бюджету, реформування податкової системи та міжбюджетних відносин, сприяння розвитку фінансового сектору вітчизняної економіки.

Так, наголосуючи на ключовому значенні питання стабілізації державних фінансів і фінансової системи взагалі, у програмі реформування економіки директор Інституту економіки та прогнозування НАН України академік НАН України В. Геєць підкреслює, що «оскільки до програми не додано відповідних розрахунків, документ видається дещо декларативним, а тому зобов'язує до детальних розрахунків сценарного підходу. Тобто, ми можемо говорити, що наголос зроблено правильно, але постає цілий ряд додаткових питань, які все ще потребують адекватних відповідей, а вони не є до кінця зрозумілими, оскільки зобов'язання держави є надмірними. Особливо це важливо тому, що в світі, на моє переконання, вже почалася друга хвиля кризи».

Утім, навіть за декларативного характеру Програми економічних реформ у розділі «Стабілізація державного бюджету проглядаються деякі логічні суперечності. На початку розділу серед проблем, що стоять перед державою, наголошується, що «за останні два роки номінальний обсяг державного прямого й гарантованого боргу зріс у 3,6 раза – до 34,6 % ВВП». Серед причин зазначених проблем називається «слабке управління державним боргом», «значна частка зовнішніх зобов'язань (66,8 %) у сукупному державному боргу» та «значна частка гарантованого державного боргу (28,4 %)».

Водночас як одне із завдань стабілізації державного бюджету намічено «зниження... темпів зростання державного боргу». А серед індикаторів успіху ре-

алізації програми реформування економіки зазначена «стабілізація державного боргу як частки ВВП на рівні не більше ніж 45 % до кінця 2013–2014 рр.».

Тобто виходить, що попри надмірний державний борг, який, на думку розробників Програми, дестабілізує державний бюджет, передбачено подальше збільшення державного боргу. Оскільки якісь пояснення з цього приводу в документі, що аналізується, відсутні, то не зрозуміло, як фактичне зростання державного боргу узгоджується із завданням стабілізації державного бюджету.

З іншого боку, багато положень зазначеного розділу Програми економічних реформ заслуговують на позитивну оцінку. Наприклад, не викликає заперечень як один з індикаторів успіху завдання «збільшення частки капітальних видатків зведеного бюджету не менше ніж до 4 % ВВП у 2011 р. і не менше 5 % ВВП, починаючи з 2012 р.».

Стабілізація державного бюджету тісно пов'язана з реформуванням міжбюджетних відносин. Однак, на думку експерта з питань місцевого самоврядування Ю. Ганущака, «назвати запропоновані у відповідному розділі програми заходи реформою було б занадто сміливо. Швидше, це – косметичний ремонт бюджетної системи, впровадження певних змін, які були підготовлені в рамках нового Бюджетного кодексу в 2009 р. Серйозна реформа міжбюджетних відносин передбачає формування міжбюджетних трансфертів, виходячи із соціальних стандартів. Однак це неможливо здійснити без реформування місцевого самоврядування в цілому і адміністративно-територіального устрою як складової цієї реформи».

Необхідність реформування місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою визнається в запроповненій Президентом України Програмі економічних реформ.

Раціональність пропозицій щодо реформування міжбюджетних відносин як таких, що задекларовані в цьому документі, у цілому не викликає сумніву. Утім відсутність кількісних оцінок запропонованих у Програмі нововведень у сфері місцевих податків та балансових розрахунків місцевих бюджетів не дає змоги оцінити можливості реалізації запропонованих змін. Узагалі, виходячи з тексту документа, можна припустити, що розробники Програми економічних реформ передбачають проведення якихось серйозних змін у сфері міжбюджетних відносин не раніше 2014 р.

Традиційно багато уваги підприємців та експертів привертають питання реформи податкової системи. Велика кількість відгуків у ЗМІ з цього приводу пов'язана не лише з оприлюдненням Програми економічних реформ, а й з обговоренням у Верховній Раді Податкового кодексу. Взагалі ці два документи слід розглядати як взаємопов'язані.

За мету реформування вітчизняної податкової системи визначено забезпечення стійкого економічного зростання на інноваційно-інвестиційній основі за одночасного збільшення сукупних податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів і державних цільових фондів.

Так, представники бізнесу схвально відгукнулись на запропоновану в Програмі економічних реформ ідею «перенести податкове навантаження з мобільних факторів виробництва – праці й капіталу – на споживання, ресурсні й екологічні платежі шляхом поетапного підвищення ставок акцизного збору на алкогольні напої й тютюнові вироби, а також запровадити екологічний податок». Не викликає заперечень намір влади «запровадити загальний податок на нерухоме майно (нерухомість) фізичних і юридичних осіб».

Узагалі, через декларативний характер документа, що аналізується, важко оцінити можливості одночасної практичної реалізації багатьох представлених у ньому і в принципі правильних пропозицій. Нагальна необхідність такої конкретизації впливає навіть із самої мети реформування української податкової системи, визначеної в Програмі економічних реформ.

Адже орієнтація податкової системи на максимальне стимулювання інвестицій суб'єктів підприємництва обмежує можливості одночасного збільшення сукупних податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів і державних цільових фондів і навпаки.

Тобто, неможливо одночасно максимізувати дві протилежних за своєю природою цілі оподаткування. На практиці в такому випадку шукають баланс різних цілей.

Тому потреба в деталізованих розрахунках та застосуванні сценарних підходів, на необхідності яких академік НАН України наголошував при аналізі проблем бюджетної системи, актуальна практично для всіх розділів Програми економічних реформ, й особливо такої соціально резонансної теми як реформа податкової системи.

Утім, навіть за декларативного характеру Програми економічних реформ, явно слабким місцем цього документа є «Індикатори успіху». Причому стосується це не лише питає реформування податкової системи, а й інших розділів Програми.

Так, заслуговує на підтримку намір скоротити частку тіньової економіки до 2014 р. на 30 % порівняно з рівнем 2010 р. Але існують різні експертно-розрахункові методи визначення частки тіньової економіки, результати яких можуть помітно різнитись між собою. (Слід пам'ятати, що тіньова економіка не є об'єктом безпосередніх статистичних спостережень). І якщо не вказано методик, за якою визначалась частка тіньової економіки у 2010 р., некоректно говорити про її зменшення на 30 % у 2014 р. Адже певна зміна цього показника може бути результатом застосування іншої методики оцінки.

Явним недоліком індикаторів успіху реформ системи оподаткування є відсутність конкретних показників (у гривнях та відсотках), які б відображали динаміку сум податкових надходжень, ставок податків та зборів тощо. Звичайно, такі показники мали б суто орієнтований характер. Але тоді б суб'єкти підприємництва, представники органів влади та управління в столиці й на

місцях, експерти мали б цілком конкретні орієнтири обговорення та пошуку шляхів ефективного розвитку вітчизняної економіки.

Не викликає сумнівів, що подібні робочі розрахунки здійснюються в Міністерстві фінансів України. На це звертають увагу й експерти. Але свого відображення у «Програмі економічних реформ на 2010–2014 рр.» вони не знайшли. Це знову ж таки непрямим чином підтверджує думку оглядачів деяких ЗМІ, що політико-пропагандистська функція зазначеного документа домінує над його завданнями обговорення економічних реформ.

У цьому контексті показове зауваження экс-заступника міністра фінансів, доктора економічних наук О. Савченка, який зазначив, що, перечитавши розділ «Розвиток фінансового сектору», він нарахував 30 порад, чи кроків, з якими повністю згоден. «Та якщо взяти рекомендації, де можна побачити принаймні якусь конкретику, там виникає багато питань. Наприклад, автори пропонують: «Для зниження частки проблемних активів необхідно: обрати й реалізувати модель реструктуризації проблемних активів у банківській сфері, наприклад, створити банк проблемних активів або перехідний банк (із залученням держави або приватних інвесторів)».

За умов України, на думку О. Савченка, це призведе до того, що за рахунок державного бюджету погані активи («дірки від бубликів» – за О. Савченка) мінятимуть на реальні мільярди гривень. «Набагато кращою рекомендацією (до речі, вона не потребує будь-яких коштів) є створення прозорого, чесного, відкритого ринку банківських активів, у тому числі і проблемних».

У розділі Програми, присвяченому реформуванню фінансового сектору, передбачено до кінця 2012 р. перехід усіх учасників фінансового ринку на міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ). На думку ж О. Савченка підготовку до такого переходу варто розпочати негайно. Причому треба відмовитись від такої категорії, як українські стандарти: з 2012 р. в Україні мають діяти лише МСФЗ.

Утім, ряд фахівців публічно висловлювали незгоду з позицією О. Савченка, зазначивши, що ведення обліку за міжнародними стандартами потребує залучення висококваліфікованих і високооплачуваних спеціалістів, перепідготовки кадрів, зміни програмного забезпечення, удосконалення системи прийняття рішень, а також, що дуже важливо, постійного аудиторського супроводження.

Тому стратегія передбачає диференційований підхід до застосування міжнародних стандартів. Великі підприємства, які залучають капітал, повинні обов'язково складати звітність за міжнародними стандартами, а малі підприємства мають застосувати спрощені національні стандарти.

Узагалі треба наголосити, що індикатори успіху реформування фінансового сектору значно конкретніші, ніж аналогічні індикатори інших розділів цього ж документа. Так, цілком конкретним індикатором успіху реформування фінансового сектору України можна вважати досягнення рівня інфляції у 5–6 % до 2014 р., відсутність різких стрибків курсу гривні в 2011–2014 рр.»

Хоча, якби автори представили своє бачення динаміки рівнів інфляції в Україні, до яких слід прагнути протягом усього періоду 2010–2011 рр., то Програма економічних реформ у цілому від цього лише виграла б.

Розділ Програми, присвячений підвищенню стандартів життя населення, передбачає реформи медичного обслуговування, системи пенсійного страхування, системи освіти та системи соціальної підтримки. Але успіх реформ у соціальній сфері значною мірою залежить від їх фінансової підтримки. Фахівці, наприклад, погоджуючись із заходами (кроками), необхідними для реформування вітчизняної системи медичного обслуговування, підкреслюють, що цього можна досягти за обов'язкового збільшення бюджетного фінансування медичної галузі. Взагалі, фінансове забезпечення реформування соціальної сфери є слабкою ланкою Програми економічних реформ в цілому.

Що ж стосується, так би мовити, суто технологічних аспектів реформування різних сегментів соціальної сфери, то, наприклад, індикатори успіху реформування медичного обслуговування населення фахівці радять визначати на підставі порівняння з відповідними досягненнями передових країн Європи.

І така порада цілком раціональна. Адже, за умов надзвичайно високої мобільності потоків інформації, доволі широкі верстви населення України мають можливість формувати своє уявлення про неефективність вітчизняного медичного обслуговування не на підставі звітів чиновників та гасел політиків, а виходячи з повідомлень ЗМІ (включаючи Інтернет) та повідомлень своїх родичів і знайомих. І цей другий канал інформації справляє значно більший вплив на уявлення та поведінку українців і як споживачів медичних послуг, і як виборців.

Не є концептуально цілісною, на думку деяких експертів, і програма освітніх реформ. «Серед усього масиву окремих (цікавих і важливих) пропозицій не визначено їхньої пріоритетності. Викликає подив слабка практична спрямованість освітніх реформ: планується до 2014 р. розробити лише методологію прогнозування потреби у фахівцях. І це при тому, що, наприклад, ділові ЗМІ вже багато років пишуть про проблеми підготовки фахівців у вітчизняній системі професійно-технічної, середньої спеціальної та вищої освіти, про дисбаланс попиту і пропозиції фахівців на ринку праці.

До речі, ринок праці України взагалі не став об'єктом висвітлення у «Програмі економічних реформ на 2010–2014 рр».

В цілому позитивно оцінюючи запропоновані у Програмі реформи системи пенсійного страхування, експерти наголошують, що всі перетворення перенесено на 2011–2012 рр., а по суті – ближче до кінця 2012 р.: «і збільшення нормативної тривалості стажу, і початок підвищення пенсійного віку жінок, і скасування необґрунтованих пільг із дострокового виходу на пенсію і зі сплати внесків, і впровадження єдиного соціального внеску... Тоді ж планують запуснути і обов'язкову накопичувальну пенсійну систему». Останнє суперечить завданню скорочення до 2014 р. обсягу пенсійних витрат у ВВП не більш як 12 %.

Таке відтермінування заходів з реформування пенсійної системи, цілий ряд положень яких непопулярний серед населення, цілком логічний з позицій політичної доцільності, якщо згадати, що наприкінці 2010 р. мають відбутися вибори до місцевих органів влади, а в 2012 р. – парламентські вибори.

Лейтмотивом розділу «Реформа системи соціальної підтримки» можна вважати «встановлення мораторію (п'ять років) на запровадження нових видів соціальної підтримки населення й на розширення наявних видів підтримки на нові категорії населення», а також «розроблення механізму соціального моніторингу й аудиту доходів претендентів на соціальну допомогу з використанням прямих і непрямих методів визначення доходів, а також з урахуванням наявної власності».

По суті, влада правильно визнала необхідність наведення порядку у сфері надання соціальних пільг за умов, що належний моніторинг відповідної інформації для раціональної організації системи соціальної підтримки відсутній. Наслідком п'ятирічного мораторію на розширення соціальної підтримки на нові верстви населення з одночасним вилученням із програми соціальної підтримки осіб, які такої допомоги відтепер не матимуть, буде наступне.

З одного боку, державний бюджет зможе заощадити на соціальній підтримці населення. І в цьому будуть зацікавлені органи управління всіх рівнів, що відповідають за виконання означених бюджетів.

З іншого боку, найімовірніше зростатиме кількість осіб, які фактично є бідними, що не отримуватимуть відповідної соціальної підтримки від держави. У поєднанні з відсутністю податків на розкіш та фактичний мораторій (принаймні до кінця 2010 р. він уже існує) на боротьбу з корупцією в органах влади це створює сприятливе інформаційно-психологічне тло для падіння довіри населення до діючої влади. Суто економічним наслідком цього процесу найімовірніше буде поява додаткових стимулів до залучення до тіньової економічної діяльності більш широких верств населення.

Ознайомлення з розділом «Поліпшення бізнес-клімату й залучення інвестицій» мимоволі змушує згадати висловлювання у деяких ЗМІ: «Складається враження, що програма є радше ширмою, декларативним документом, який має захистити уряд від жорсткої дискусії з іноземними кредиторами» (Newz.in.ua). Непрямим чином ця теза підтверджується схвальним відгуком на зазначений розділ Програми економічних реформ заступника керівника проекту Міжнародної фінансової корпорації «Інвестиційний клімат» С. Осавлюка, який висловив своє задоволення тим, що в зазначеному документі враховано рекомендації міжнародних фінансових організацій.

При ознайомленні з розділом «Поліпшення бізнес-клімату й залучення інвестицій» впадає у вічі дисбаланс вимог бізнесу до держави (а по суті – суспільства) й зобов'язань бізнесу перед суспільством. Вимоги бізнесу про-

писані значно детальніше. На тлі означених вимог «Індикатори успіху» часто виглядають надто загальними й недостатньо обґрунтованими економічно.

Для відображення успішності поліпшення бізнес-клімату в Україні доцільніше було б замість наведених у Програмі валових показників та індикаторів декларативного характеру використати показники, що дають структурно-функціональну характеристику економічних процесів, описують їх ефективність.

Наприклад, ефективність іноземного інвестування в Україні визначається не приростом прямих іноземних інвестицій («Індикатор успіху» у Програмі), а терміном окупності інвестицій, рівнем капіталовіддачі. Зменшення частки державного сектору у ВВП країни з 37 % до 25–30 % саме по собі не може бути ознакою ефективного керування економікою.

Доволі спірним з точки зору економічної ефективності є й мета приватизації підприємств державної фірми власності (чи їх часток): максимізація сум коштів, залучених до державного бюджету, чи підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників завдяки оптимізації їх маркетингової та інвестиційної політики.

Що ж стосується показника капіталізації державних активів, то досвід функціонування міжнародних фінансових ринків свідчить, що триразові (й навіть більше) коливання показника капіталізації активів можуть бути наслідком спекулятивних операцій, а не результатом поліпшення цих активів та відповідного зростання їх вартості.

Реальна інноваційна активність промислових підприємств краще відображається їх часткою на відповідних ринках товарів з високою питомою вагою доданої вартості. Адже в цьому випадку діє, так би мовити, «природний відбір» механізму ринкової конкуренції. А визначення інноваційно активних підприємств значною мірою доволі суб'єктивне.

Показник же наукоємності ВВП, як «Індикатор успіху» розвитку науково-технічної та інноваційної сфери, цілком репрезентативний.

Що ж стосується успішності міжнародної економічної інтеграції України, то вона краще відображається показником сальдо зовнішньоторговельного балансу, ніж укладанням різних угод та програм. Зазначені документи лише створюють умови для певних економічних процесів і самі по собі ще не є ознакою їх ефективності.

Значне місце у «Програмі економічних реформ на 2010–2014 рр.» приділено модернізації інфраструктури та базових секторів економіки України.

Реформи, що плануються в електроенергетиці, давно назрілі та вкрай необхідні, вважає президент Енергетичної асоціації України В. Котко. До того ж, на його думку, темпи реформування цієї галузі варто пришвидшити порівняно з тими термінами, які визначені у «Програмі економічних реформ на 2010–2014 рр.»

Стосовно реформування вугільної галузі виникають запитання: чому держава прагне позбутися потенційно рентабельних шахт, залишивши собі лише збиткові? Й за таких обставин наскільки економічно обґрунтовано й реально можливе скорочення субсидування собівартості державних вугільних підприємств на 80 % до 2014 р. і збільшення видатків на соціальну адаптацію, при збереженні загального обсягу підтримки галузі на рівні, що не перевищує рівень 2009 р. Адже вітчизняний ринок праці, в тому числі й у межах Донбасу, в рамках підготовки Програми економічних реформ детально не досліджено.

Розділ Програми, присвячений реформуванню нафтогазової галузі, на думку експертів, має формальний і до того ж фрагментарний характер. Незрозуміло, чому аж на 2013 р. відтерміновано початок модернізації газотранспортної мережі. Так само, без урахування показників ефективності, важко вважати індикатором успіху реформ незначне збільшення обсягів власного видобутку нафти й газу. Узагалі, складається враження, що автори цього розділу прагнули уникнути публічного обговорення шляхів реформування нафтогазової галузі.

Так само доволі формальний характер має розділ, присвячений реформуванню транспортної інфраструктури. Наведені в ньому «Індикатори успіху» у кращому разі відображають збільшення обсягів ресурсів, що залучаються до процесу модернізації транспортної інфраструктури й нічого не говорять власне про ефективність процесу реформування.

Як підкреслює директор «Інституту міста» О. Сергієчко, у Програмі економічних реформ монополізація ринку житлово-комунальних послуг правомірно названа серед ключових причин скрутного становища житлово-комунального господарства (ЖКГ). Утім далі констатації цього факту автори програми не пішли.

Для підвищення ефективності та прозорості регулювання ЖКГ пропонується передати встановлення тарифів на центральний рівень. Але, на думку експерта, на державному рівні необхідний єдиний алгоритм формування тарифів на житлово-комунальні послуги, а головне – «публікація всіх складових тарифу, незважаючи на жодні комерційні таємниці». Взагалі механізми централізованого формування тарифів у Програмі економічних реформ відпрацьовані явно недостатньо. Викликає сумніви й реалістичність повсюдного створення в Україні до 2014 р. об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ). Допоки таких об'єднань не настільки багато, щоб можна було впевнено прогнозувати їх швидке добровільне поширення протягом найближчих чотирьох-п'яти років. Розраховувати ж на примусове тотальне запровадження ОСББ безглуздо з економічних та соціально-політичних позицій.

Нарікання експертів викликали й положення Програми економічних реформ про розвиток сільського господарства й земельну реформу. У цьому розділі аграрна політика держави представлена фрагментарно. Не зрозуміло,

яким чином держава сприятиме запровадженню передових технологій у сільському господарстві, спрямованих на підвищення продуктивності праці, не прописані механізми антимонопольної політики. По суті, нинішню цінову ситуацію у вітчизняному сільському господарстві визнано за оптимальну, оскільки, як зазначається в Програмі економічних реформ, використання антимонопольного законодавства передбачено лише у випадку різкого коливання цін на сільськогосподарську продукцію.

Нереалістичною є теза про запровадження до кінця 2012 р. в Україні ринку земель сільськогосподарського призначення. Впровадження цивілізованого ринку землі – складне економічне й соціальне завдання, і його, за оцінками експертів, можна буде вирішувати, починаючи з 2014 р. Звичайно, якщо за еталон приймати правила функціонування ринку землі у розвинутих країнах, насамперед – європейських (Детальніше у матеріалі СІАЗ: Україна: події, факти, коментарі. – 2010. – № 9. – С. 12–28; № 10. – С. 18–31).

Прагнення реалізувати ліберальні погляди, проголошені першим заступником голови Адміністрації Президента України І. Акімовою, згідно з якими реформування аграрного сектору України зводиться до «розблокування ринку землі», може мати надзвичайно тяжкі економічні й соціальні наслідки для всієї України. Так, у розвинутих країнах аграрна політика має сильні соціальні та екологічні складові і не зводиться лише до регулювання відносин купівлі-продажу земель сільськогосподарського призначення.

Після ознайомлення з версією для обговорення «Програми економічних реформ на 2010–2014 роки» в цілому можна дійти висновку, що її «вузьким» місцем є налагодження механізмів координації у процесі імплементації різних напрямів економічних реформ. Цілком очевидно, що підготовка зазначеного документа здійснилась за традиційним відомчим принципом, на якому базувалась практика планування народного господарства ще в СРСР і який нині, по суті, трансформувавшись у корпоративно-відомчий підхід, використовується в процесі державного регулювання української економіки.

Застосування корпоративно-відомчого підходу до підготовки «Програми економічних реформ» фактично визнала й перший заступник голови Адміністрації Президента України І. Акімова, зазначивши в інтерв'ю «Дзеркалу тижня», що певний напрям реформ «пише той, хто потім імплементує» його. На думку І. Акімової, за такого підходу ймовірність впровадження (імплементації) відповідних реформ різко зростає.

Утім, водночас загострюється проблема узгодження цілей та механізмів реалізації різних напрямів реформ, що органічно пов'язані між собою. Як приклад, можна звернутись до реформ податкової системи, що нерозривно пов'язані з реформами бюджетної системи, системи соціальної підтримки та розвитком підприємства.

Наприклад, директор Інституту економіки та прогнозування НАН України В. Геєць звертає увагу на те, що «в документі задекларовано досить амбітні

соціальні цілі, реалізувати які в короткостроковій, та навіть у середньостроковій перспективі буде дуже непросто. До того ж, спочатку доведеться піти на серйозні обмеження, особливо в бюджетній сфері, адже соціальні зобов'язання держави, згідно з діючою законодавчою базою, є надмірними. Причому він підкреслив, що це не тільки його точка зору, але й думка багатьох авторитетних вітчизняних та міжнародних експертів.

У цілому оприлюднена версія для обговорення стала гарною основою для подальшого вдосконалення та доопрацювання «Програми економічних реформ на 2010–2014 рр.» як такої (*При підготовці матеріалу були використані такі джерела інформації: Власть денег. – 2010. – № 25–25; Дзеркало тижня. – 2010. – № 21–25; Инвестгазета. – 2010. – № 25; Український тиждень. – 2010. – № 24; Портер М. Международная конкуренция. Конкурентные преимущества стран: монография. – М.: Международные отношения, 1993; Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>); Сайт Верховної Ради України (<http://portal.rada.gov.ua>); Урядовий портал (<http://www.kmu.gov.ua>); Високий вал (<http://sian-ua.info>); Весь Кіровоград (<http://www.kirovograd.net>); Главком (<http://glavcom.ua>); Закарпаття online (<http://zakarpattia.net.ua>); Західна інформаційна корпорація (<http://www.zik.com.ua>); Львівський портал (<http://portal.lviv.ua>); Міжнародний центр перспективних досліджень (<http://www.icps.com.ua>); Офіційний сайт Запорізької облдержадміністрації (<http://www.zoda.gov.ua>); Провінція (<http://pro-vincia.com.ua>); Сайт Хмельницької облдержадміністрації (<http://www.adm-km.gov.ua>); Українське радіо (<http://ncru.gov.ua>); Утро-Украина (<http://www.utro.ua>); INTV (<http://www.intv-inter.net>); Newzz.in.ua (<http://newzz.in.ua>); Zaxid.net (<http://zaxid.net>).*

С. Горова, влас. кор.

Огнеборцы Украины держат фронт

В последнее время небывалая жара и сопутствующая ей резко возросшая пожароопасность на территории Украины стала одной из наиболее освещаемых электронными СМИ тем. Они сообщают, что на сегодняшний день продолжают возникать пожары в лесах и торфяниках на востоке и юге страны.

Так, накануне в Крыму гасили сухую траву на площади почти 30 га. За два часа спасатели огонь укротили, жертв и пострадавших нет (<http://ictv.ua>, 16.08.2010).

В пресс-службе областного управления МинЧС в пятницу, 13 августа, сообщили, что в Полтавской области на площади более 7 га горят торфяники. Согласно сообщению, мест горения торфа сейчас два: в с. Радаловка Глобин-

ского района на площади 5 га и в с. Оржица Гребенковского района на площади 2,5 га. «Обнаружены новые очаги возгорания в Глобинском районе и в Оржице. На данный момент спасатели работают над тушением пожара. Опасности для жизни и здоровья людей нет. Особой задымленности также, так как погода, в принципе, безветренная. Сотрудники МинЧС быстро отреагировали на сообщение о горящих торфяниках, сейчас ведутся работы по устранению очагов возгорания», – сказали в пресс-службе. В МинЧС добавили, что ряд возгораний, которые были обнаружены на днях, уже погашены, в частности, возле с. Березовая Рудка Пирятинского района, где площадь возгорания составляла 2,4 га. Для тушения привлекались 11 сотрудников МинЧС, девять единиц техники, а также местное население. Кроме того, горение торфа устранено в с. Лучки Лохвицкого района на площади около 80 кв. м.

СМИ также сообщают о том, что в лесу на территории Владимирецкого района Ровенской области загорелись торфяники, которые удалось потушить силами ГУ МЧС в области. Как отмечают в МЧС, в большинстве случаев люди сразу гасят огонь. Кроме того, за лесами и полями области ведется наблюдение с воздуха. Этим преимущественно занимаются сотрудники органов внутренних дел, которые знают, как искать места задымления.

В течение прошедших выходных пожары произошли в следующих районах Луганской области: в Троицком районе произошло возгорание 3,5 га сухой травы; в 800 м от с. Дубовка Краснодарского района произошло возгорание 3 га сухой травы; в 2 км от с. Балакировка Старобельского района произошло возгорание 2 га сухой травы; в с. Смоляниново Новоайдарского района произошло возгорание 1,5 га сухой травы; в 1 км от с. Огородное Беловодского района произошло возгорание 2,5 га сухой травы; в 2 км от с. Таловое Краснодарского района произошло возгорание 2 га сухой травы; в пгт Троицкое в 200 м от жилых домов произошло возгорание 3 га сухой травы; в г. Краснодоне в 100 м от жилых домов произошло возгорание 1,5 га сухой травы; в 500 м от с. Колядивка Новоайдарского района произошло возгорание 1 га сухой травы; в 400 м от с. Челюскинцев Лутугинского района произошло возгорание 6 га сухой травы; в 500 м от с. Иллирия Лутугинского района произошло возгорание 3 га сухой травы; в 1,5 км от с. Красный Лиман Славяносербского района произошло возгорание 2 га сухой травы; в 1 км от с. Верхнешевирёвка Краснодарского района произошло возгорание 4 га сухой травы; в с. Большой Суходол Краснодарского района в 100 м от жилых домов произошло возгорание 4 га сухой травы; в 200 м от с. Вовкодаево Новоайдарского района произошло возгорание 35 га сухой травы; в с. Березовка (г. Свердловск) в 200 м от жилых домов произошло возгорание 2 га сухой травы. Все пожары ликвидированы силами МЧС и ОВД. Угрозы населению, лесам и сельскохозяйственным угодьям нет. Материальный ущерб не нанесен. Причины пожаров устанавливаются (www.ostro.org, 16.08.2010).

Кроме того, за прошедшие выходные в Харьковской области сгорело 46 га травы и леса. Спасатели 54 раза выезжали на тушение сухой травы, мусора и лесной подстилки. Об этом сообщили в пресс-службе ГУ МЧС Украины в Харьковской области, сообщает ИА «МОСТ-Харьков» (16.08.2010). Самый крупный пожар случился в Шевченковском районе, в с. Бараново. За пределами поселка горела сухая трава. Пожар увидели местные жители и вызвали спасателей. Огонь распространился на площадь около 15 га. Но в течение двух часов спасатели потушили пожар.

В Шостке Сумской области произошло возгорание на заводе «Зірка» Министерства промышленной политики Украины. Пожар вспыхнул на территории открытых складов для хранения тары вследствие жаркой погоды и порывистого ветра, поскольку пламя вначале распространилось на траву вокруг складов на площади около 1,5 га. В тушении пожара принимали участие восемь отделений Государственной пожарной охраны Украины. Жертв и пострадавших нет, однако огнем была уничтожена и повреждена деревянная, бумажная и металлическая тара на складах. Причина пожара в настоящий момент устанавливается (*Ukraine Daily, 16.08.2010*).

По информации СМИ, в Черниговской области горит торфяник на площади 25 га. Пожар произошел вблизи с. Кукшин Нежинского района. Его причина – неосторожное обращение с огнем неустановленного лица. Пожар локализован, однако его ликвидация продолжается. Кроме того, в области продолжается тушение пожаров на торфяниках вблизи сел Сядрино Корюковского района, Сухиня Бобровицкого района, Ловинь и Добрянка Репкинского района. Торфяники горят на общей площади свыше 2 га, сообщает ForUm. Согласно выводам спасателей, во всех случаях пожары возникли в следствии неосторожного обращения с огнем.

А вот в Киевской области ликвидированы все возгорания травы и торфяников. Об этом сообщила пресс-служба Главного управления Министерства по вопросам чрезвычайных ситуаций области (<http://minprom.ua>, 16.08.2010). Согласно сообщению, по состоянию на 6 часов утра 16 августа было ликвидировано возгорание торфяника возле с. Синяки Вышгородского района. Кроме того, за минувшие сутки было потушено семь возгораний травы и мусора в области. «На сегодняшний день в области нет ни одного возгорания», – сообщили в пресс-службе. Кроме того, согласно сообщению, ситуация является контролируемой и в Чернобыльской зоне.

Еще 13 августа на сайте <http://www.dw-world.de> была размещена информация о том, что из-за непрекращающейся жары угроза пожаров возникла и в Чернобыльской зоне. Украинские экологи бьют тревогу в связи с тем, что возгорания могут стать причиной радиационного загрязнения воздуха. Хвойные леса занимают около 53 % территории Чернобыльской зоны. Из-за сушняка, который накапливался там годами, вероятность возникновения пожаров в зоне отчуждения чрезвычайно высока. Однако, по сводкам Министерства чрез-

вычайных ситуаций, за последние две недели в Чернобыльской зоне были замечены лишь небольшие возгорания, которые удалось быстро ликвидировать. В пресс-службе МЧС Украины сообщили, что на 7 часов утра 13 августа в Чернобыльской зоне на государственном уровне пожаров нет. Хотя зафиксированы локальные возгорания, которые уже ликвидировали. Саркофаг 4-го блока Чернобыльской АЭС окружает плотная лесопосадка. Вместе с тем ученые, исследующие зону отчуждения, убеждены, что эффективной системы раннего выявления пожаров там не существует. В отчете экспертов проекта Европейского Союза по разработке стратегических программ социально-экологического развития территорий, пострадавших от Чернобыльской катастрофы, указано, что, несмотря на профессиональную работу спецпредприятия «Чернобыльская пуца», пожарные контролируют лишь 85 % чернобыльского лесного массива. Причина – ограниченное количество и неравномерное размещение пожарных вышек (их всего семь на 2600 кв. км зоны отчуждения). Нет у пожарных и новой усовершенствованной спецтехники. Независимый консультант по охране окружающей среды У. Билоткач, который участвовал в разработке для ЕС отчета о социально-экологическом развитии чернобыльских территорий, отметил, что вероятность радиоактивных пожаров останется довольно высокой до тех пор, пока не будут приняты радикальные меры по утилизации загрязненного сухого леса. Но для этого, по словам эксперта, нужны большие капиталовложения, политическая поддержка правительства и международных организаций. Стоимость проекта по утилизации сухой радиоактивной древесины составляет 2,5 млн долл., и внедрить его, по мнению У. Билоткача, нужно как можно скорее.

В Госдепартаменте администрации зоны отчуждения и зоны безусловного отселения об этой проблеме знают. Пока сотрудники этого ведомства делают все, что в их силах: создан оперативный штаб для реагирования на чрезвычайные ситуации в Чернобыльской зоне, постоянно ведутся дежурства на вышках, а два-три раза в день, в зависимости от степени пожароопасности, проводится патрулирование местности с вертолета. Официальная статистика свидетельствует, что с 1993 г. по 2006 г. в зоне произошло лишь более тысячи незначительных возгораний, хотя периоды засухи в Украине бывали и раньше.

Тем не менее, указывают в свою очередь европейские эксперты, сотрудники лесничества в зоне отчуждения регистрируют далеко не все пожары. Дело в том, что за большое число возгораний их штрафуют. Последняя инвентаризация лесных угодий Чернобыльской зоны выявила более 400 га выгоревших площадей, которые не были отображены в официальной статистике.

А вот координатор Чернобыльской программы возрождения и развития ПРООН П. Замостян поводов для беспокойства не видит. Хотя вместе с тем он признает, что оперативную информацию международные структуры узнают именно из сводок Министерства чрезвычайных ситуаций, поскольку эта зона

закрыта для посещения представителями общественности – даже международной.

В свою очередь председатель Всеукраинской экологической лиги Т. Тимочко уверена, что в такую жару внимание пожарных следует обратить прежде всего на природные заповедники. Там, по ее мнению, опасность возникновения пожаров выше, чем в лесах Чернобыльской зоны. В Госкомитете лесного хозяйства сообщили, что с начала 2010 г. в Украине сгорело около 5 тыс. га лесных насаждений.

Государственный комитет лесного хозяйства Украины, сообщает www.ostro.org (13.08.2010), обеспокоен ситуацией с массовыми пожарами в степях Украины, которые уже стали причиной возгорания жилых домов в приближенных населенных пунктах. Наиболее от пожаров на сегодняшний день страдает Луганская область, которая лидирует по количеству возгораний и их площади. Потом идут Днепропетровская, Запорожская, Киевская и Черкасские области.

СМИ информируют также о том, что до 20 августа продлен срок контроля за выполнением требований по обеспечению противопожарной безопасности в лесных хозяйствах, сельскохозяйственных угодьях и местах сбора и хранения урожая. Соответствующие проверки продолжают органы прокуратуры на местах. В Луганской, Запорожской и Днепропетровской областях уже привлекаются к уголовной ответственности должностные лица.

В СМИ также обращают внимание еще на одну проблему. Она связана с возгораниями в Брянской области. По данным «Рослесозащиты», в Брянской области загорелись зараженные радиацией участки леса. Киев расположен от них всего в 300 километрах. В МЧС Украины заверили: пока все радиационные показатели в норме.

Впрочем, это может значить только то, что зараженные частицы до наших границ пока не долетели... Все зависит от силы ветра и размера пожара. Если ситуация выйдет из-под контроля, то, по словам начальника управления лесами Брянской области В. Котенкова, последствия «могут быть близки к последствиям самой Чернобыльской катастрофы». Директор Института экологии человека М. Курик, в свою очередь, пояснил, что «опасные вещества – цезий и стронций – никуда не делись. Более того, появились новые, которые не менее опасны для человека!» (<http://www.from-ua.com>, 16.08.2010).

Несмотря на достаточно сложную пожароопасную ситуацию, что сложилась в Украине, факты свидетельствуют об удовлетворительном уровне готовности всех служб, которые должны быть задействованы в этот опасный период, который мог бы иметь очень серьезные экологические последствия. Хотя он обнажил и требующие немедленного решения проблемы. Скорее всего, время для этих решений наконец-то предоставит и природа: благоприятный прогноз Украинского гидрометеорологического центра. Он обещает на текущей неделе существенное снижение температуры. «Где-то в конце недели по-

холодаєт... Есть тенденция к снижению температурного фона в во второй половине недели», – сказал заместитель начальника УкрГидрометцентра А. Прокопенко в понедельник, информирует www.ostro.org (16.08.2010). Он обнадежил: «Сразу станет холодно. Не скажу, что сильно холодно, но существенные изменения будут. По крайней мере, мы ожидаем».

Коментарі спеціалістів на звернення громадян*

Державна реєстрація нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади

Чи зареєстровано в Міністерстві юстиції Положення про систему експертизи щодо встановлення причинного зв'язку хвороб, інвалідності і смертності з дією іонізуючого випромінювання та інших шкідливих чинників унаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, затверджене наказом МОЗ і МНС від 30.05.1997 р. № 166/129?

Відповідно до Указу Президента України від 03.10.1992 р. № 493 «Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади» та підпункту 12 п. 4 Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14.11.2006 р. № 1577, Мін'юст здійснює відповідно до законодавства державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, що стосуються прав, свобод і законних інтересів громадян або мають міжвідомчий характер.

Таким чином, державна реєстрація постанов Кабінету Міністрів України законодавством не передбачена. Разом з цим, згідно з абзацом 2 п. 6 Порядку ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів та користування ним, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.04.2001 р. № 376, нормативно-правові акти, видані починаючи з дня прийняття Акта проголошення незалежності України (24 серпня 1991 р.), – чинні, опубліковані та неопубліковані, у тому числі з обмежувальними грифами, закони України, постанови Верховної Ради України, укази і розпорядження Президента України, декрети, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, рішення і висновки Конституційного Суду України, зареєстровані в Мін'юсті нормативно-правові акти міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, органів господарського управління та контролю, Національного банку, а також міжнародні договори України включаються до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів. Положення про систему експертизи щодо встановлення причинного зв'язку хвороб, інвалідності і смерті з дією іонізуючого випромінювання та інших шкідливих чинників унаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, затверджене наказом МОЗ і МНС

від 30.05.1997 р. № 166/129, видано для забезпечення виконання ст. 12 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» та зареєстровано в Міністерстві юстиції 20.10.1997 р. за № 491/2295 в установленому порядку.

Роз'яснення щодо застосування нормативно-правих актів надаються органами, що їх видали.

Міністерство юстиції України

* * *

Чи втратили чинність Постанови Кабінету Міністрів України від 12.07.2005 р. № 560 «Про затвердження Порядку формування тарифів на послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій і типового договору про надання послуг з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій» та від 21.07.2005 р. № 630 «Про затвердження правил надання послуг з централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення та типового договору про надання послуг з централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення»?

Відповідно до Указу Президента України від 3.10.1992 р. № 493 «Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади» державній реєстрації підлягають нормативно-правові акти міністерств, інших органів виконавчої влади, що зачіпають права, свободи й законні інтереси громадян або мають міжвідомчий характер.

Закони України, постанови Верховної Ради України, укази і розпорядження і Президента України, декрети, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, нормативні акти міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, зареєстровані в Міністерстві юстиції України, нормативні акти і Національного банку України, міжнародні договори України відповідно до Указу Президента України від 27.06.1996 р. № 468 «Про Єдиний державний реєстр нормативних актів» включаються до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів.

Вищезазначені постанови включені до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів відповідно 13 липня та 25 липня 2005 р. з присвоєнням реєстраційних кодів № 33019/2009, № 33177/2005.

Постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2005 р. № 560 «Про затвердження Порядку формування тарифів на послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій і типового договору про надання послуг з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій» втратила чинність згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 20.05.2009 р. № 529.

Крім того, відповідно до ст. 19 Конституції України правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Міністерство юстиції України

* * *

Чи підлягає державній реєстрації Наказ міністра оборони від 14.04.2007 р. № 175 «Про встановлення граничних розмірів премії військовослужбовцям Збройних сил України»?

Цей Наказ, виданий у межах компетенції міністра оборони відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 28.03.2007 р. № 594 «Деякі питання грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу у 2007 році», не підлягає державній реєстрації в Міністерстві юстиції згідно з підпунктом «д» п. 5 Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.92 № 731 (зі змінами), оскільки спрямований на організацію виконання рішення Кабінету Міністрів України і не містить нових правових норм. Роз'яснення щодо застосування цього акта надаються Міністерством оборони як органом, що його видав.

Міністерство юстиції України

* * *

Чи можуть бути оскаржені нормативно-правові акти в порядку судового провадження?

Відповідно до п. 2 Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.1992 р. № 731 (зі змінами), державній реєстрації підлягають нормативно-правові акти, що зачіпають права, свободи й законні інтереси громадян або мають міжвідомчий характер.

Разом з цим п. 5 зазначеного Положення визначено ознаки, за наявності яких акти на державну реєстрацію не подаються. Зазначене, зокрема, стосується актів ненормативного характеру (індивідуальні акти), тобто актів, що породжують права й обов'язки виключно у того суб'єкта (чи визначеного ним певного кола суб'єктів), якому він адресований, та відповідно не можуть бути

застосовані до інших суб'єктів, а також дія яких обмежується встановленим у них строком і вони розраховані на разове застосування.

Крім того, нормативно-правові акти Національного банку набувають чинності відповідно до законодавства України.

Так, відповідно до ст. 3 Указу Президента України від 3.10.1992 р. № 493 «Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади», нормативно-правові акти, які зачіпають права, свободи й законні інтереси громадян або мають міжвідомчий характер, набувають чинності через 10 днів після їх реєстрації, якщо в них не встановлено пізнішого строку надання їм чинності.

При цьому, відповідно до ст. 57 Конституції України, нормативно-правові акти, що визначають права й обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом. Нормативно-правові акти, що визначають права й обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними. Водночас зазначено, що згідно з ч. 2 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України до адміністративних судів можуть бути оскаржені будь-які рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень, крім випадків, коли щодо таких рішень, дій чи бездіяльності Конституцією чи законами України встановлено інший порядок судового провадження.

Так, особливості провадження у справах щодо оскарження нормативно-правових актів встановлені ст. 171 Кодексу адміністративного судочинства України, правила якої поширюються, зокрема, на розгляд адміністративних справ щодо законності та відповідності правовим актам вищої юридичної сили нормативно-правових актів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів владних повноважень. Разом з цим, відповідно до ч. 8 ст. 171 цього Кодексу, суд може визнати нормативно-правовий акт незаконним чи таким, що не відповідає правовому акту вищої юридичної сили, повністю або в окремій його частині.

Крім того, з приводу отримання копії постанови Правління Національного банку України від 10.09.2009 р. № 540 Вам необхідно звернутися до органу, що її видав, тобто до Національного банку України.

Міністерство юстиції України

* * *

Чи зареєстровано в Міністерстві юстиції України Наказ міністра оборони України від 6.10.2006 р. № 577 «Про затвердження Інструкції про організацію забезпечення і надання військовослужбовцям Збройних сил України та членам їх сімей житлових приміщень?»

Відповідно до Указу Президента України від 03.10.1992 р. № 493 «Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади» нормативно-правові акти, які видаються міністерствами, іншими органами виконавчої влади і які зачіпають права, свободи й законні інтереси громадян або мають міжвідомчий характер, підлягають державній реєстрації.

Головне квартирно-експлуатаційне управління Збройних сил України не належить до кола органів, акти яких підлягають державній реєстрації в Міністерстві юстиції України. Наказ міністра оборони України від 06.10.2006 р. № 577 «Про затвердження Інструкції про організацію забезпечення і надання військовослужбовцям Збройних сил України та членам їх сімей житлових приміщень», виданий відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 03.08.2006 р. № 1081 «Про затвердження Порядку забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей житловими приміщеннями» у межах компетенції міністра оборони, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 30.10.2006 р. за № 1171/13045 (зі змінами) в установленому порядку. Роз'яснення щодо застосування цього нормативно-правового акта надає Міністерство оборони України як орган, що його видав.

Разом з цим Міністерство юстиції України не надає правової оцінки діям органів державної влади та їх посадових осіб.

Згідно з ч. 2 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень, крім випадків, коли щодо таких рішень, дій чи бездіяльності Конституцією чи законами України встановлено інший порядок судового провадження, можуть бути оскаржені до адміністративних судів.

Міністерство юстиції України

* * *

Чи підлягають нормативно-правові акти Українського державного підприємства поштового зв'язку «Укрпошта» державній реєстрації в Міністерстві юстиції України?

Відповідно до п. 6 Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.1992 р. № 731 (зі змінами), Мін'юст здійснює державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади.

Одночасно повідомлено, що Українське державне підприємство поштового зв'язку «Укрпошта» не є органом виконавчої влади, акти яких підлягають державній реєстрації.

Міністерство юстиції України

* * *

Чи є чинним Наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 6.11.2007 р. № 169 «Про затвердження Змін до наказу Мінбуду України від 22.11.2005 р. № 4»?

Відповідно до ст. 254 Кодексу адміністративного судочинства України, постановою або ухвалою суду першої інстанції, якщо інше не встановлено цим Кодексом, набирає законної сили після закінчення строку подання заяви про апеляційне оскарження, встановленого цим Кодексом, якщо таку заяву не було подано.

За інформацією Міністерства з питань житлово-комунального господарства України (лист від 26.08.2009 р. № 8/5-9016) Мінжитлокомунгоспом було подано апеляційну скаргу на постанову Окружного адміністративного суду м. Київ від 09.06.2008 р. № 2/34. Відповідно до підпункту «б» п. 17 Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.1992 р. № 731, підставами для скасування рішення про державну реєстрацію є набрання законної сили судовим рішенням про визнання нормативно-правового акта незаконним чи таким, що не відповідає нормативно-правовому акту вищої юридичної сили, повністю або в окремій його частині.

Постанова Окружного адміністративного суду м. Київ від 09.06.2008 р. № 2/34 не набрала законної сили, тому підстав для скасування рішення про державну реєстрацію нормативно-правового акта немає.

Враховуючи вищезазначене, Наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 06.11.2007 р. № 169 «Про затвердження Змін до наказу Мінбуду України від 22.11.2005 р. № 4», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 28.11.2007 р. за № 1320/14587, на сьогодні є чинним.

Міністерство юстиції України

* * *

Чи передбачено державну реєстрацію правових актів органів та посадових осіб місцевого самоврядування? Чи надає Міністерство юстиції України правову оцінку діям місцевого самоврядування?

Відповідно до Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.1992 р. № 731, державній реєстрації підлягають нормативно-правові акти міністерств, інших органів виконавчої

влади, що зачіпають права, свободи й законні інтереси громадян або мають міжвідомчий характер.

Державна реєстрація нормативно-правових актів органів та посадових осіб місцевого самоврядування Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» на сьогодні не передбачена. Рада в межах своїх повноважень приймає нормативні та інші акти у формі рішень. Рішення ради нормативно-правового характеру набирають чинності з дня їх офіційного оприлюднення, якщо радою не встановлено більш пізній строк введення цих рішень у дію (ч. 1 та 5 ст. 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»).

Разом з цим відповідно до абзацу 10 ст. 1 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» прибудинкова територія – територія навколо багатоквартирного будинку, визначена актом на право власності чи користування земельною ділянкою і призначена для обслуговування багатоквартирного будинку.

Згідно з п. 15 Типового положення про порядок конкурсного відбору підприємств для утримання житлових будинків і прибудинкових територій, затвердженого наказом Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України від 07.09.1998 р. № 194, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 25.12.1998 р. за № 825/3265, прибудинкова територія – виділена в установлених межах земельна ділянка, на якій розташовані багатоквартирний будинок (будинки), допоміжні будівлі та споруди, призначені для його обслуговування та забезпечення сприятливих умов проживання мешканців.

Відповідно до підпункту 3.5.1 п. 3.5 Правил утримання житлових будинків та прибудинкових територій, затверджених наказом Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства від 17.05.2005 р. № 76, зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 25.08.2005 р. за № 927/11207, прибирання майданчиків, садів, подвір'я, доріг, тротуарів, дворових і внутрішньоквартальних проїздів територій здійснюється прибиральниками; тротуари допускається прибирати спеціалізованою малогабаритною (самохідною та ручною) прибиральною технікою (підмітально-прибиральною, снігоприбиральною, розкидачами протижелезних сумішей, газонокосарками та ін.) з робочою шириною захвату до 1,5 м.

Разом з цим зазначено, що відповідно до п. 1 Положення про Міністерство з питань житлово-комунального господарства України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.05.2007 р. № 717, Мінжитлокомунгосп є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань забезпечення реалізації державної політики у сфері житлово-комунального господарства.

При цьому зазначено, що відповідно до Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14.11.2006 р. № 1577, Мін'юст не надає правову оцінку діям органів місцево-

го самоврядування та їх посадових осіб. Відповідно до ч. 10 ст. 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування з мотивів їхньої невідповідності Конституції або законам України визнаються незаконними в судовому порядку.

Міністерство юстиції України

Пенсійне законодавство

Норми, методика та порядок нарахування пенсії

Який порядок обчислення й сплати страхувальниками та застрахованими особами у разі прострочення заборгованості зі сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування до пенсійного фонду України?

Відповідно до ч. 2 ст. 106 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (далі – Закон), суми страхових внесків своєчасно не нараховані та/або не сплачені страхувальниками у строки, визначені ст. 20 цього Закону, у тому числі обчислені територіальними органами Пенсійного фонду у випадках, передбачених ч. 3 ст. 20 цього Закону, вважаються простроченою заборгованістю зі сплати й страхових внесків (далі – недоїмка) і стягуються з нарахуванням пені та застосуванням фінансових санкцій.

За рахунок сум, що надходять від страхувальника або від державної виконавчої служби в рахунок сплати недоїмки, погашаються суми недоїмки, пені та фінансових санкцій у порядку календарної черговості їх виникнення. У разі, коли страхувальник має несплачену недоїмку, пеню та фінансові санкції й здійснює сплату поточних сум страхових внесків, ці суми зараховуються в рахунок сплати недоїмки, пені та фінансових санкцій (ч. 5 ст. 106 Закону).

Разом з цим з питань застосування абзацу 3 п. 10.11 Інструкції пропонуємо звернутися до суб'єкта нормотворення, тобто Пенсійного фонду України.

Міністерство юстиції України

Правові засади у сфері транспорту та зв'язку

Який нормативно-правовий документ визначає порядок надання послуг поштового зв'язку?

Українське державне підприємство поштового зв'язку «Укрпошта» не належить до кола органів, акти яких відповідно до Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.1992 р. № 731, підлягають державній реєстрації в Мін'юсті.

На сьогодні порядок надання послуг поштового зв'язку, права та обов'язки операторів поштового зв'язку й користувачів послуг поштового зв'язку, відносини між ними визначено Правилами надання послуг поштового зв'язку, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 05.03.2009 р. № 270.

Міністерство юстиції України

*** Відповіді на запитання підготовлені за матеріалами Департаменту комунікацій влади та громадськості Кабінету Міністрів України**

Проблеми інформатизації

Матеріали до Міжнародної конференції «Еволюція структури і функцій бібліотекознавства під впливом сучасних інформаційних технологій» (Київ 5–6 жовтня 2010 р.)

А. Потіха, наук. співроб. НБУВ

Партійні ЗМІ як канал соціальної комунікації

У статті розглядається роль партійних засобів масової інформації в системі соціальної комунікації. Простежується динаміка якісної зміни методів передавання інформації в сучасних інноваційних моделях соціально-економічного розвитку. Аналізуються різні види та рівні інформаційних технологій, умови та засоби їх дійового застосування. Відзначається роль та місце не лише друкованих видань, зокрема партійної преси, у процесі соціальної комунікації, а й перехід до сучасних форм взаємозв'язку комунікатора і реципієнта (творця інформації та її споживача).

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю з'ясування ролі партійних ЗМІ в системі соціальної комунікації та їх впливу на трансформацію механізмів формування громадської думки, ролі й місця різних видів засобів масової комунікації.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу головних тенденцій та найбільш характерних особливостей, які були специфічними для функціонування ЗМІ за умов державної незалежності, розкрити сутність соціальної комунікації та місце партійних ЗМІ в процесі творення й передавання інформації.

Ми живемо у світі комунікації. 70 % свого часу людина витрачає саме на комунікацію. Без ефективного ведення зв'язку зупинилося б чимало виробни-

чих процесів. Саме комунікація забезпечує існування соціальної пам'яті, зберігання й передавання інформації – у межах одного покоління, а також від однієї генерації до іншої.

Терміни спілкування, комунікація, соціальна комунікація, обмін інформацією або інформаційний обмін дуже часто вживаються як тотожні. У вузькому розумінні термін «комунікація» визначається як обмін інформацією між людьми, як смисловий аспект соціальної взаємодії, як складова частина спілкування.

Залежно від спрямованості інформації, яка йде від комунікатора, виокремлюють аксіальну та ретиальну комунікацію. Аксіальна комунікація спрямовує свої сигнали до якогось окремого отримувача інформації (індивідуального чи групового). Ретиальна комунікація адресована багатьом, зокрема великим соціальним групам.

Ефект обміну інформацією значною мірою залежить від відповідності змісту повідомлення, адекватності тих знакових систем, якими користується комунікатор та людина, яка сприймає інформацію.

Суспільство не може існувати в режимі тільки індивідуальної пам'яті: людина перебуває в ситуації, що постійно змінюється. Тому для її фіксації постає потреба в динамічній структурі. Індивідуальна пам'ять унеможлиблює передавання й збереження інформації в обсягах, достатніх для функціонування суспільства. Комунікація відповідає тим завданням, що їх ставить перед нею суспільство.

Комунікація дає можливість створювати елементи єдиного організму з індивідуальних ситуацій. Вона постійно відповідає рівневі розвитку суспільства.

Для сучасного суспільства велике значення має соціальна комунікація. Феномен комунікації розглядається в соціальному, психологічному, соціологічному, аксіологічному, комунікативному аспектах такими дослідниками: Е. А. Борзунова, С. Е. Вершинін, Л. В. Володіна, А. В. Гайда, А. Денежкін, С. А. Завадський, П. Елен, Ю. М. Лотман, Н. В. Мотрошилова, В. Л. Шульц.

Дослідження взаємозв'язку процесу соціальної комунікації та її розуміння аналізують російські й українські вчені: Н. Д. Абрамова, А. В. Брушлинський, А. Ф. Грязнов, П. С. Гуревич, С. Н. Земляний, В. П. Зінченко, В. А. Лекторський, Д. А. Леонтєв, Ю. М. Лотман, М. Мамардашвілі, Н. Л. Мухешвілі, В. М. Розін, В. М. Сергєєв, В. С. Швирєв, Ю. А. Шрейдер, Л. І. Савіна, В. Ф. Іванов, Р. Шералієва, В. Г. Афанасьєв.

Помітний внесок у соціально-філософське осмислення комунікації внесли українські філософи: І. В. Богдановський, А. М. Єрмоленко, А. Г. Кравченко, А. В. Назарчук, С. О. Сарновська, Л. Н. Ситниченко, Н. Т. Тур, у роботах яких проблема комунікації стала предметом спеціального аналізу.

Ролі засобів масової інформації, зокрема партійним ЗМІ, присвячені роботи багатьох українських науковців: Н. Рудніченка, О. Стадніченка, К. М. Згу-

ровського. О. Пономаріва, В. Різуна, К. Серажима, Н. Непийводи, А. Мамалиги, М. Феллера.

Ще раніше проблему ролі ЗМІ вивчали такі вчені: С. Вольф, В. Грідін, В. Шаховський. Ця проблема тривалий час вивчалася й зарубіжними науковцями, зокрема Т. Дейком, П. Стросоном, Д. Локком, З. Харрісом.

Сучасний етап розвитку демократичного суспільства висуває особливі вимоги до рівня й якості соціальної комунікації. Комунікація є універсальне надбання й універсальна реальність суспільного існування. Жодна суспільна загальнозначуща справа неможлива поза колективно-комунікативним, опосередкованим публічним обговоренням-визнанням, тобто поза легітимацією. Демократично організована спільнота мусить досягти консенсусу через дискурс, який є практикою комунікативних взаємин для досягнення суспільної узгодженості та соціальної згоди.

На думку фахівців, дискурс щодо норм і цінностей співіснування є найвищою інстанцією суспільного життя. Суспільству необхідний розумний та аргументований консенсус, оскільки він дає змогу в умовах плюралізму думок і цінностей створити єдину платформу згоди. Саме соціальна комунікація, що має у своїй основі різні типи раціональності, стає умовою консолідації в нашому роз'єднаному, індивідуалізованому, прагматичному суспільстві. Консенсус суспільства і держави, легітимність влади, готовність обох сил до дискурсу постають тим благодатним ґрунтом, на якому зростає демократія й стабільність суспільства [1].

Деякі дослідники вважають, що соціальна інформація трансмісіюється в межах масової комунікації та складається з кількох потоків комунікації: потік інформації від комунікатора (редакцій газет, радіо, телебачення та їх видавців) до комуніканта (масової аудиторії), потік інформації від комуніканта до комунікатора («безпосередній» зворотний зв'язок) і потік інформації від одного комуніканта до іншого через ЗМІ («опосередкований» зворотний зв'язок) [2].

Активність людини, міра її участі в суспільному житті, зрілість людини залежать від якості соціалізації, тобто залучення індивідів до соціальних норм і цінностей.

Проблема з'ясування сутності значення соціальної комунікації має не тільки теоретичне, а й практичне значення. Соціальна комунікація, комунікативні зв'язки є невід'ємною частиною цивілізованого, демократичного суспільства. При цьому процеси сучасної демократизації тісно пов'язані з розвитком раціональності, зміною її типів, що, у свою чергу, зумовлює зміну й зростання ролі громадськості в соціальних процесах.

За характером впливу інформація може бути спонукальною та констатуючою. Спонукальна інформація висловлюється в наказі, проханні, інструкції, пораді. Вона розрахована на те, щоб стимулювати певні дії і виконує такі функції: по-перше, активізує поведінку; по-друге, забороняє певні дії, або не-

бажані різновиди діяльності, порушує деякі автономні форми поведінки та діяльності.

Констатуюча інформація виступає у формі повідомлення й передбачає зміну поведінки не прямо, а опосередковано й поступово. Сам характер повідомлення буває різним: від байдужого тону викладу до включення в сам текст повідомлення елементів переконання.

Залежно від спрямованості інформації, яка йде від комунікатора, виокремлюють аксіальну та ретиальну комунікацію. Аксіальна комунікація спрямовує свої сигнали до якогось окремого отримувача інформації (індивідуального чи групового).

Ретиальна комунікація адресована багатьом, зокрема великим соціальним групам. Для вивчення ефекту впливу в процесі спілкування виділяють елементи комунікативного процесу.

Деякі науковці в структурі комунікативного процесу виділяють п'ять елементів: хто передає інформацію (комунікатор чи передавач інформації); що передається (повідомлення, текст, щось інше); як передається інформації (безпосередньо чи опосередковано через ЗМІ); кому передається інформація (чи цілій аудиторії, чи впливу); з яким результатом передається інформація (ефект впливу) [3].

Ефект обміну інформацією значною мірою залежить від відповідності змісту повідомлення, адекватності тих знакових систем, якими користується комунікатор та людина, яка сприймає інформацію.

Масова комунікація несе в собі соціальну інформацію як зміст, включає процеси обміну цим змістом, а також семіотичні й технічні засоби, які використовуються при цих обмінах, і технічні канали цих обмінів. На думку В. Г. Афанасьєва, соціальна інформація циркулює в суспільстві й використовується в керуванні суспільними об'єктами, відносинами й процесами [4].

Згідно з В. Г. Афанасьєвим, інформаційна взаємодія – специфічна форма соціальної взаємодії. Від того, наскільки ефективно та раціонально вона організована, багато в чому залежить поступ суспільства.

Великий інтерес до засобів масової комунікації пояснюється тим, що вона відіграє надзвичайно велику роль у житті мільйонів людей. Американський фахівець із проблем телебачення Н. Джонсон писав: «Ми вийшли з часу, в якому політична й економічна влада вимірювалася земельними володіннями, чи капіталом, чи працею, а перейшли в час, який значною мірою визначається доступом до інформації мас. Та людина чи орган, які мають доступ до максимального обсягу потрібної інформації і використовують її в найбільш зручній формі у максимально короткий час, мають сьогодні найбільшу політичну, військову чи економічну владу» [5].

В умовах демократизації суспільства важливу роль відіграють ЗМІ, зокрема партійні, які безпосередньо доносять інформацію до користувача.

Комунікатором, який поширює масову інформацію, може бути окрема особа, але в сучасних умовах – це творчі колективи, спеціальні установи, політичні партії. Реципієнт масову інформацію отримує не безпосередньо від комунікатора, а опосередковано – за допомогою ЗМІ.

Зміст масової інформації й характер засобів її трансляції невпинно вдосконалюються. Впливаючи на владу, формування громадської думки, ЗМІ є важливим інструментом соціального управління, їх роль особливо залежить від умов діяльності – існуючого політичного режиму.

Саме тому одним з найважливіших завдань Української держави після проголошення її незалежності стало формування й забезпечення демократичних засад діяльності ЗМІ. Конституція України, інші законодавчі акти багато уваги приділяють цим проблемам.

На думку фахівців, головне призначення ЗМІ – продукування й трансляція інформації, що забезпечує реалізацію їх функцій. Але практика показує, що ЗМІ широко використовують як для збагачення їх власників, так і для того, щоб «робити владу». Останнє характерне для партійних ЗМІ. Саме власникам ЗМІ часто належить вирішальне слово у визначенні пріоритетів: інформація – гроші – влада. Традиційно перевагою користуються здебільшого інтереси, пов'язані з фінансами або владою, значно рідше – міркування інформаційного порядку [6].

Таким чином, в ідеалі ЗМІ повинні відігравати роль комунікативного засобу суспільства та бути зв'язувальною ланкою між громадянським суспільством та державою.

Наявність демократично організованих ЗМІ, здатних об'єктивно висвітлювати політичні події, – одна з найважливіших гарантій стабільності демократичної держави. Основні аспекти участі ЗМІ в забезпеченні відкритості й демократичності суспільства можуть бути виражені в таких тезах: по-перше, вони подають інформацію про події, що впливають на повсякденне життя, по-друге, подають аналіз подій, їх оцінку і прогноз, встановлюють та розвивають відносини між громадськими організаціями, політичними партіями й неурядовими організаціями, і, нарешті, вони рекламують певних політичних діячів.

В останні роки українські партійні ЗМІ стали реальним засобом комунікації між партіями та суспільством. Проте, оскільки вони активно залучилися до політичної боротьби між різними політичними партіями й громадськими організаціями, у сучасному українському суспільстві соціальна комунікація часто має суперечливий характер, що призводить до дезінтеграції суспільства. На думку науковців, у журналістиці має діяти принцип: більше свободи – більше відповідальності.

На думку фахівців, слід чітко розрізняти такі поняття, як журналістська помилка (за яку доречно і достатнє вибачення) і навмисне спотворення фактів (за які необхідно визначити покарання), які можуть спричинити до зростання напруження в суспільстві. «За умов нерозвиненості інституцій громадянсько-

го суспільства в нинішній Україні годі й сподіватися на сильні і незалежні мас-медіа, оскільки держава таких не потребує, а суспільство навіть не намагається контролювати владу в жодній формі. Така ситуація дає широкі можливості для маніпуляції засобами масової інформації» [7].

У добре структурованих, багатопартійних суспільствах журналістика є неминучим наслідком та елементом суспільно-політичного життя. Публікуючи матеріали відповідно до програмових завдань своєї партії, вона забезпечує зовнішній плюралізм думок і позицій. Під зовнішнім плюралізмом розуміємо публікацію в різних виданнях відмінних точок зору на певну проблему чи життєву ситуацію. Але в державах з тоталітарними режимами таким політично заангажованим виданням належить увесь інформаційний простір. Із втраченою зовнішнього плюралізму як категорії суспільного спілкування в суспільстві настає ідеологічна й політична одноманітність, журналістика втрачає свої первісні інформативні функції, а займається лише пропагандою й агітацією програмових партійних положень.

Другий аспект полягає в тому, що в розвинутих демократичних країнах левову частку в інформаційному просторі сьогодні становлять незалежні від держави та її гілок влади, партій і громадських організацій засоби масової інформації, що функціонують як приватні підприємства, їхня соціальна база – не партія, а згуртований на засадах загальнолюдських та національних цінностей народ, широка читацька аудиторія. На відміну від партійних, такі видання називаються загальними.

Очевидним є те, що функція спілкування (хоча б і масового) все ж іще не є центральною в журналістиці, хоча вона й важлива по-своєму, а її розширення спостерігаємо особливо активно в новітніх електронних мас-медіа (зокрема в системі Інтернет). Але провідним завданням журналістики досі залишається масово-інформаційна діяльність. Вона становить сутність журналістики. Втративши її, і замінивши на функцію спілкування, вона перестане бути самою собою.

Тому деякі фахівці вважають zasadничо важливим зберегти в синонімічній до журналістики вербальній формулі слова «масова інформація», замінивши усталене перше слово визначення на термін В. М. Владимірова – «органи». Отже, у кінцевому підсумку найбільш прийнятним здається вислів: «органи масової інформації» або в аббревіатурі – ОМІ [8].

На думку фахівців, далеко не всі суб'єкти масово-інформаційних відносин можуть називатися органами масової інформації. Неприятним є вживання цього терміну стосовно більшовицької «Правди», сучасних газет «Комуніст» і «Товариш», що є відповідно органами ЦК КПУ і СПУ. Вони ніякі не ОМІ, а ЗМІ, службові, політично заангажовані видання. Тому в сучасній журналістиці, як і в її історії, слід розрізняти ОМІ і ЗМІ. Очевидно, один термін не мусить цілковито витіснити інший, а обидва вони повинні вживатися паралельно, кожен для позначення своїх явищ. Сучасна масово-інформаційна си-

туація в Україні характеризується рішучим зростанням в інформаційному просторі сектору ОМІ і скороченням сектору ЗМІ. Щонайважливіший бік діяльності ОМІ в суспільстві – це інформування громадян.

У сучасних умовах партійні ЗМІ, зокрема партійна преса, так і не здобули бажаного значення. Про них заговорили як про колективні пропагандисти і агітатори, привідні ремені, бойові листки, підручні партії. І неконкурентоспроможна, і ніхто її не читає, і з чорно-білими оцінками дістає, і паразитує від виборів до виборів.

За словами експертів, науковців чи навіть політиків, «те, що маємо», поки що відверто не цікавить. Що аналізувати – ніхто не знає точно навіть кількості партійних видань! Держкомітет оперує переважно зареєстрованими, мертвими «душами», – а скільки насправді живих? Власне, які критерії партійності видання: вихідні дані про засновника – політичну партію [9]?

Проте не варто недооцінювати партійні ЗМІ. Навіть маючи значні проблеми, вони відіграють важливу роль у системі соціальної комунікації.

Одне з головних завдань політичних партій – формувати ідеологію. А ЗМІ фактично є єдиним каналом, який оперативної й доступно доносить цю ідеологію до людей. Враховуючи те, що опозиційні партії не завжди мають можливість користуватися послугами різних засобів інформації, то для них основним джерелом поширення інформації є саме партійні видання.

Для аналізу свого впливу на політичний процес, а також для практичних кроків, які відповідали б умовам сьогодення, політичні партії використовують пресу як джерельну базу, у тому числі й публіцистичні виступи, що надруковані в пресі.

Іншими словами, партійні видання, виконуючи свій обов'язок, інформуючи читачів про актуальні політичні події та коментуючи ті чи інші факти з життя суспільства, дають у цьому випадку емпіричний матеріал політичним організаціям для аналізу їх дій, для співставлення їх форм та методів роботи з методами та формами діяльності інших політичних партій, рухів та організацій, тобто для корегування курсу та уточнення конкретних завдань. У даному випадку об'єктом інформації є виступи публіцистів та дописувачів, а суб'єктом інформації, її споживачем – політичні організації в особі своїх теоретиків, аналітиків та стратегів.

Під час використання на практиці двох інших складових – ідеологічної та пропагандистської – об'єкт інформації змінюється. Теоретична платформа партії, її позиції та рішення у доступній для масового читача формі доводяться через мережу партійних видань (при можливості використовуються всі засоби комунікації) до найширшої аудиторії. Власне, бачення шляхів вирішення наболілих для суспільства проблем та завдань партійні лідери намагаються розповсюджувати регулярно в конкретній формі та в певному обсязі.

Процес становлення партійних ЗМІ пройшов складний період. У 90-х роках ХХІ ст. партійні видання виходили в друкованому форматі. На початку

1995 р. в Україні було зареєстровано 163 партійні газети, які видавалися в різних регіонах. Їх засновниками були різні партії. Більшість газет зареєстровані в областях і районах – 144, і лише 19 зареєстровані як центральні.

За інформацією Книжкової палати, у 1999 р. виходило 209 партійних видань, щоправда, інформація стосується тих газет, які не просто реєструвалися, а й надсилали свої екземпляри до Книжкової палати. За уточненими даними, у 2001 р. було зареєстровано 276 видань.

Щоправда, за декілька років їх кількість різко скоротилася. Уже в 2004 р. Асоціація партійної преси під час спроби зібрати дані для довідника партійних видань України «нарахувала»: 21 тижневик із всеукраїнською аудиторією, 100 – кримських, обласних та районних партійних видань, у тому числі – три бюлетені. Це ті, хто чітко ідентифікує себе із засновником, – політичною партією, періодично і регулярно виходить у світ, є соціально-політичними, а не комерційними проектами.

У 2007 р. кількість видань ще більше скоротилася. За інформацією міністра юстиції О. Лавриновича, з близько 30 тис. друкованих засобів масової інформації в Україні політичним партіям офіційно належала лише 41 газета та журнал.

Згодом ситуація не покращилася. Фахівці пояснюють цю ситуацію неспроможністю партійних видань самофінансуватися чи жорсткої прив'язки до виборчих циклів. Наразі, скажімо, рекламодавець (як основне джерело можливого заробітку) дійсно цурається партійних видань. І зрозуміти його можна: поява реклами в навіть цілком пристойній корпоративно-політичній газеті, на жаль, сприймається сьогодні як доказ особливих симпатій, фінансової підтримки цього видання, а значить засновника – тієї чи іншої партії. Знаючи податково-поліцейські методи конкурентної боротьби вітчизняного політичного капіталу, що нерідко використовуються на практиці, ніхто і не хоче «світитися».

На масові тиражі, серйозні доходи від реалізації в роздріб чи за звичайною передплатою також не доводиться розраховувати. Як у політичних партій, так і їх видань читацька аудиторія сьогодні обмежена. На тлі товстих, кольорових, легких за тематикою і тональністю масових видань партійні тижневики – у кращому випадку – приваблюють, як правило, лише «своїх», відданих читачів. Хоч яким би було обличчя партійної газети, вона сприймається насамперед через призму партії-засновника. А імідж останніх не завжди подобається пересічним громадянам. Переважна більшість тримається на відомчій передплаті за партійний кошт – для партійців, ветеранів, студентів, бібліотек, органів влади. До того ж просування, «розкрутка» газети на відкритому ринку – це чималі кошти, які переважно навіть не закладаються в бюджет партійних видань.

Однак для партії важливо мати зв'язок з виборцями. Створювати певний імідж за допомогою ЗМІ. В основу сучасного розуміння іміджу політичної партії покладено усвідомлення процесу переходу первинної політичної інформації до комунікативних каналів і до громадян. Отже, розуміння саме

комунікаційного потенціалу іміджу політичної партії набуває великого значення в контексті його формування та використання, особливо в період виборчої кампанії.

Комунікаційною особливістю іміджу політичної партії є відсутність безпосередньої взаємодії: будь-яке політичне повідомлення спочатку узагальнюється до набору специфічних символів, які через поведінку лідерів партії, їхні емоції та публічні виступи перетворюються засобами масової комунікації на імідж, що за задумом політичних технологів повинен створити стійку позитивну репутацію в громадян про дану політичну силу. Ці акценти робляться, зазвичай, у період виборчої кампанії. У цілому можна зробити спробу окреслити комунікаційний потенціал іміджу політичних партій в Україні, обмежившись аналізом діяльності лише ефективних партій. Під останніми ми прагматично маємо на увазі ті партії, що зуміли провести своїх представників до органів місцевої представницької влади (обласних, міських, районних рад) та, природно, Верховної Ради України, де вони мають змогу впливати на творення законодавчого поля.

Комунікаційний імідж політичної партії можна поділити на певні складові. Перша – це види комунікації партії з виборцями насамперед, як форма реалізації політичного інтересу. Розуміння форм і видів комунікації неможливе без розуміння мети кожної партії, яка усвідомлює себе як дійову особу політичного поля, що прагне влади. Відтак для збільшення кількості прихильників (а також постійних членів) вона мусить навчитися представляти свій власний інтерес як інтерес якомога ширшого кола громадян. Отже, слід виходити з уявлення про комунікацію як форму реалізації політичного інтересу. Для партій політична комунікація – це робота із суспільною свідомістю, робота, спрямована на формування і перетворення такої свідомості.

Друга складова – це способи донести до виборця своє повідомлення і справити вагомий вплив на свідомість виборця та його електоральну поведінку. Це одне з нагальних завдань кожної з партій, що прагне бути ефективною, – визначити способи донесення до виборця.

Таких способів якщо не безліч, то принаймні достатньо для справляння впливу; вони не є сталими й активізуються різною мірою залежно від етапу електорального циклу. Важливо, щоб вибрані способи відповідали в тому числі ідейним, структурним, кадровим особливостям партії, зрештою, її фінансовій спроможності.

Третя складова – розробка партіями та стан стратегічних програмних документів. Уже на позачергових парламентських виборах 2007 р. провідні політичні сили пропонували не стільки програми, які презентують партійну позицію, скільки програми державного розвитку. Це говорить про те, що поступово в цих програмах відображається бажання позбавитися залежності від колишньої чи то регіональної прив'язки, чи прив'язки до конкретних соціальних верств. У програмах з'явився загальнонаціональний формат. Усі політичні сили намагаються відійти від колишніх розколів на регіони, на політичні іден-

тичності, тож пропагували себе як універсальні сили, здатні взяти на себе відповідальність за всю державу. Найбільш виразно, як видається, відображено це в програмі БЮТ, більш послідовними були Партія регіонів і КПУ.

Четверта складова – форми комунікації парламентських партій з громадянами. Діюча виборча система до парламенту (пропорційна, з багатомандатним виборчим округом та партіями як виключними суб'єктами виборчого процесу) створила унікальні умови для активізації партійної комунікації. Партії стали єдиним інститутом, на якому фактично замкнено процес добору, рекрутування політичної, управлінської еліти. Вони законом визначені єдиним каналом відбору і формування кадрів для здійснення влади.

П'ята складова комунікаційного іміджу – мас-медійний потенціал українських партій. Безперечно, оцінка мас-медійного потенціалу партій України не може бути здійснена у світлі абсолютних даних, тому що це потребує спеціальних досліджень, оскільки просування партійної політики часто здійснюється на базі буквально непартійних ЗМІ (особливо сказане стосується електронних медіа). Зокрема, тут не враховано адміністративних можливостей для комунікації через урядові ЗМІ (газети «Урядовий кур'єр», «Президентський вісник», «Голос України», телеканали УТ-1, «Рада», радіо УР-1), що ними можуть користуватися певні посадові особи – Президент, Прем'єр-міністр, Голова Верховної Ради України та ін.

В умовах зниження популярності партійних друкованих видань, але при необхідності популяризації політичних партій зростає роль інших способів комунікації. Зокрема, дедалі більше набуває популярності Інтернет, який дає можливість отримувати оперативно інформацію. Кількість користувачів Інтернету зростає. Так, у 2000 р. налічувалося 200 тис. користувачів – і це становило 0,4 % від загального населення України.

За повідомленням прес-служби Департаменту зв'язку та інформатизації Міністерства транспорту та зв'язку, станом на 1 січня 2007 р. в Україні налічувалося близько 9 млн користувачів. Це 18,75 % від кількості жителів України.

За підсумками осені 2009 р. інтернет-аудиторія в Україні становила 8 млн 250 тис. користувачів, що на 1 млн 613 тис. більше аналогічного показника осені 2008 р. Це демонструють результати дослідження, проведеного компанією GfK Ukraine на замовлення Української асоціації інтернет-реклами (УАІР).

Найбільша динаміка приросту аудиторії спостерігається в містах з населенням 50–100 тис. мешканців – зростання за рік становило 14 %. Також у 2009 р. Інтернетом користуються набагато активніше – денне охоплення становило 31 % жителів України у містах з населенням від 50 тис. (включаючи мільйонники) проти 18 % у 2008 р.

У лютому 2010 р., за даними компанії «Супутник Медіа», Інтернетом користувалось понад 16 млн українців. У середньому по країні глибина проникнення мережі – 12 % (для порівняння, у сусідній Польщі – понад 50 %), про-

те по регіонах цей показник дуже неоднорідний. У Києві й області проникнення мережі становить 58 %, а в Житомирській, Вінницькій і Волинській областях цей же показник ненабагато перевищує 1 %. Звичайно, кількість користувачів уточнюється, але тенденція до зростання зберігається. Це враховують представники політичних партій і дедалі більше використовують електронний ресурс для спілкування з потенційними виборцями.

Практично всі партії створюють свої сайти в Інтернеті. Багато з них мають регіональні відділення. Деякі партії видають електронні версії своїх газет або ж створюють електронні видання. Найбільш активні в цьому плані – комуністи. Зокрема, крім свого центрального сайту, вони мають регіональні, а також електронні варіанти газет: «Коммунист», «Комуніст України», «Коммунист Кривбасса», «Набат» (газета Кременчуцького МК КПУ), «Советская Луганщина», «Киевский Весник», «Коминформ».

Публікації в цих виданнях мають пропагандистський характер – критика влади, навіть в умовах, коли КПУ входить до складу коаліції і представляє владу. Прикладом цього можуть бути такі публікації: «Сегодня забастовка. А завтра?..», «Финансовая петля на страну», «Пенсия меньше, чем жизнь» (Коммунист. – 2010. – 26.03); «Компартия выступает за отмену НДС», «НДС. Деньги в никуда», «Если мы не обуздаем коррупцию, мы не добьемся ничего» (Комунист України – 2010. – 02–06.04); «Буржуазная демократия – форма диктатуры крупного капитала», «Почему трудящиеся в Украине живут хуже, чем на Западе?» (Коммунист Кривбасса) тощо.

Соціалістична партія України також має свої сайти як у центрі так і в регіонах, а також електронну версію газети «Товариш».

Інші політичні сили також мають розгалужену мережу в Інтернеті. Споживач інформації може не лише оперативно одержати інформацію, а й поспілкуватися через Інтернет з представниками партії. Тобто іде діалог. Партійні лідери можуть також отримувати інформацію, які проблеми більше всього турбують виборців, і негайно вживати певні заходи для їх вирішення.

Незважаючи на те що значна частина населення має доступ до Інтернету, роль бібліотек не лише не зменшується, а навпаки – зростає. Як відомо, уся документна інформація рухається формальними каналами комунікації. До основних офіційних каналів документної комунікації належать: видавничі, книготорговельна, бібліографічна й інформаційна діяльність, бібліотечна, архівна і музейна справа.

Бібліотеки мають величезний ресурс друкованих видань. Останнім часом створюється потужна електронна база, якою мають можливість користуватися всі бажаючі. Крім того, якщо людина не має можливості користуватися Інтернетом вдома, вона це може зробити в бібліотеці. Таким чином кількість потенційних користувачів Інтернету зростає.

Інформаційно-аналітичні служби бібліотек можуть запропонувати користувачам опрацьовану інформацію: питання політики, державного будівництва, економіки, культури, науки, безпеки; регіональний підхід; партійний; аналітика тощо. Це дає можливість фахівцям швидше знайти необхідну інформацію,

познайомитися з різними точками зору, різним баченням шляхів вирішення проблеми. Таким чином, бібліотека стає не лише місцем зберігання інформації, посередником передачі цієї інформації від комунікатора до комуніканта, а й активним учасником комунікаційного процесу.

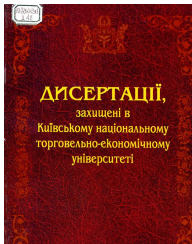
Список використаних джерел

1. Савіна Л. І. Комунікація як чинник розвитку суспільства : автореферат дис... канд. філос. наук : 09.00.03 / Л. І. Савіна. – О. : Одеський національний ун-т ім. І. І. Мечникова. – 2004. – 14 с.
2. Іванов В. Ф. Масова комунікація як соціальне явище [Електронний ресурс] / В. Н. Іванов. – Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/i>. – Загол. з екрана.
3. Шералиева Р. Информация и коммуникация // Философско-психологические проблемы коммуникации : сб. ст. / отв. ред. А. А. Брудный. – Фрунзе : Илим, 1971. – С. 21–25.
4. Афанасьев В. Г. Мир живого: Системность, эволюция и управление. – М., 1986. – С. 329.
5. Джонсон Н. Как реагировать на телевизор // США: экономика, идеология, политика. – 1971. – № 1. – С. 100.
6. Політологія : підручник / ред. О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко. – К. : ВЦ «Академія», 2003. – 528 с. – (Альма-матер).
7. Здоровега В. Проблеми свободи слова та вимоги професіоналізму й журналістської етики в інформаційному світі // Свобода слова в Україні: стан, проблеми, перспективи : матеріали парламентських слухань у ВРУ 10 квітня 1997 р. – К., 1997. – С. 35.
8. Журналістика як галузь суспільно-політичної діяльності ЗМІ як репрезентанти держави, законодавчої чи виконавчої влади, соціальних груп, партій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.textreferat.com/referat-5629.html>. – Загол. з екрана.
9. Шевченко П. Національні особливості партійних ЗМІ: що маємо? / П. Шевченко // Дзеркало тижня. – № 29 (504). – 24–30 липня 2004. – С. 1.
10. Лавринович розсекретив партійні рупори Януковича, Мороза, «Нашої України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ПРАВДА.com.ua>. – 2007. – 07.08. – Загол. з екрана.

До уваги держслужбовця

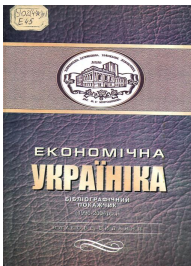
В. Шаріна, мол. наук. співроб.

Бібліографічні посібники з економіки

Дисертації, захищені в Київському національному торговельно-економічному університеті / Київ. нац. торг-екон. ун-т ; упоряд.: Л. С. Шестопалова, О. І. Кізенко, В. М. Рикова [та ін.]. – К., 2006. – 157 с. – Ім. покажч. : С. 151–157. Вє42520

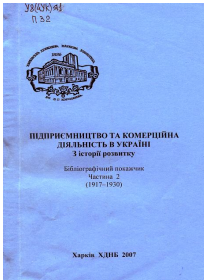
Науковці Київського національного торговельно-економічного університету забезпечили створення визнаних в Україні та за її межами наукових шкіл, які протягом усього періоду функціонування університету здійснювали дослідження з пріоритетних наукових напрямів та спрямовували зусилля на поглиблення фундаментальних і прикладних наукових розробок. Відображені у покажчику дисертаційні роботи за 1969–2006 рр. є частиною загального наукового доробку колективу університету. Усього представлено 595 дисертацій, захищених у спеціалізованих вчених радах університету з економічних та технічних наук. Матеріал розташований за роками, у середині року – за алфавітом прізвищ авторів праць. Починаючи з 1994 р., описи дисертацій супроводжуються анотаціями. Видання допоможе майбутнім науковцям оцінити еволюцію дисертаційних досліджень в університеті, визначити власний вектор наукового пошуку та створити вагомий доробок для примноження наукових здобутків Київського національного торговельно-економічного університету.

Економічна україніка : бібліогр. покажч. (1990–2004 рр.) / Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, Харк. нац. екон. ун-т ; уклад.: Т. О. Сосновська, В. О. Ярошик. – Наук. вид. – X : Вид. ХНЕУ, 2005. – 203 с. – Покажч. : С. 175–199. Ва 674201

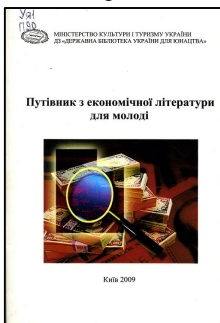
Метою даного покажчика є відображення літератури, виданої протягом 1990–2004 рр., яка охоплює розвиток національної економічної думки й господарювання в Україні від праісторичних часів до 90-х років ХХ сті. Винятком є першоджерела, які включено до покажчика незалежно від часу видання, оскільки їх значення для характеристики певного історичного періоду є незаперечним. До розділу «Голодомор (1932–1933 рр.)» матеріал включено вибірково з огляду на те,

що цій темі присвячено інші бібліографічні покажчики. Представлено монографії, збірники матеріалів наукових конференцій, статті з періодичних видань, автореферати дисертацій тощо. Систематизація матеріалу – тематико-хронологічна. На перше місце винесено першоджерела, подальше групування літератури – алфавітне. Видання доповнене іменним та географічним покажчиками. Посібник стане у пригоді економістам, історикам, політологам, держслужбовцям, викладачам вищої і середньої школи, студентам, краєзнавцям, широкому колу читачів.

**Підприємництво та комерційна діяльність в Україні.
З історії розвитку : бібліогр. покажч.
Ч. 2 (1917–1930) / М-во культури і туризму України,
ХДНБ ім. В. Г. Короленка ; уклад.:
Л. Ф. Бондаренко. – Х., 2007. – 158 с. –
Імен. покажч. : С. 145–156.
Ва 681602**

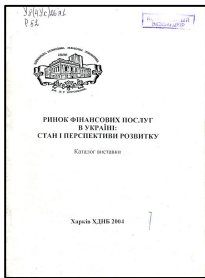
Видання є продовженням покажчика, виданого Харківською державною науковою бібліотекою ім. В. Г. Короленка у 1994 р. У ньому описано літературу, видану в Україні та поза її межами у 1917–2007 рр., яка характеризує загальний стан економіки України, відображає напрями та форми підприємницької та комерційної діяльності 1917–1930 рр., а також правові аспекти даної проблеми. Серед представлених джерел – монографії, збірники, статті у періодичних та продовжуваних виданнях, автореферати дисертацій. Матеріал згруповано у тематичні розділи та підрозділи, бібліографічні записи у яких розташовано за алфавітом авторів або назв праць. Першоджерела, інструктивні та законодавчі документи винесено на початок розділів, а звітно-статутну документацію в кінець. Посібник розраховано на істориків, економістів, науковців, працівників вищих ланок управління, представників бізнесу.

**Путівник з економічної літератури для молоді :
бібліогр. покажч. Вип. 3 /
М-во культури і туризму України,
Держ. б-ка України для юнацтва ;
уклад.: Н. А. Мельник, Т. В. Буряк ;
ред.: С. Чачко, В. Кучерява. – К., 2009. – 51 с. –
Імен. покажч. : С. 46–50.
В 351856/3**

Третій випуск бібліографічного покажчика інформує про монографії, збірники, тези доповідей на конференціях, навчальні посібники та методичні матеріали, статті у періодичних виданнях, видані у 2007–2008 рр. Тематика

показчика розкриті в дев'яти розділах, які охоплюють широке коло питань вітчизняної та світової економіки: економічна теорія, державне регулювання економіки, маркетинг, менеджмент, банківська справа тощо. В середині розділів матеріал згруповано за алфавітом. Джерела частково анотовані. Видання, позначені шифром, зберігаються у фонді Державної бібліотеки України для юнацтва. Випуски 1 та 2 можна знайти в електронному вигляді на сайті бібліотеки. Показчик рекомендовано студентам, аспірантам, викладачам, бібліотечним працівникам, широкому колу читачів.

**Ринок фінансових послуг в Україні :
стан і перспективи розвитку : кат. вист. /
М-во культури і мистецтв України,
Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка ;
уклад.: Л. І. Романова, О. М. Християн,
Н. В. Лубенська ; авт. вступ. ст. Н. М. Внукова. – Х. :
ХДНБ, 2004. – 95 с. – Імен. показжч. : С. 86–94.
Ва 657984**

Актуальність тематики, особлива увага до неї користувачів Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка спонукали бібліотечних працівників підготувати виставку, на якій експонувалися відповідні документи за 1990–2004 рр. та друкований каталог цієї виставки. У ньому вміщено бібліографічні описи книг і статей українською та іноземними мовами з питань економічного змісту фінансових послуг та еволюції ринку таких послуг. Матеріал систематизовано в шести розділах, які охоплюють широке коло питань, пов'язаних з розвитком фінансових послуг на грошовому та фондовому ринках, на валютному ринку, на ринку позичкового капіталу, послуг зі страхування, а також питань структури ринку фінансових послуг та моніторингу діяльності фінансових установ. В середині розділів на перше місце винесено законодавчі та нормативно-правові документи, далі – за кириличним алфавітом, наприкінці розділу іноземні джерела за латинським алфавітом. У іменному показчику іноземні автори також подані окремо. Видання рекомендується економістам, аспірантам, студентам, широкому загалу.

Підписано до друку 19.08.10.
Формат 60x84/16. Друк офс. Папір офс. Ум. друк. арк. 5,7.
Видається в друкованому та електронному вигляді

Адреса видавництва: 03039, м. Київ, пр-т 40-річчя Жовтня, 3